

KUPUJTE IBA OD PREDAJCU S PREUKAZOM

**NOTA
BENE**

2,40€ polovica pre predajcu

August 2022/253

DOBRODRUŽSTVO

ILUSTRÁCIA NA OBÁLKE: Sasha Chagina

Najslávnejší kreslič Arktídy

 Vladimír Kampf Julius Payer

Jednou zo základných charakteristík každého dobrého dobrodruha je všestrannosť a živý záujem o niekoľko rôznych odborov naraz. Julius von Payer bol vojak, topograf, polárnik, ale najmä maliar. V tom čase býval expedičný maliar kľúčovou osobou výprav. Neskôr funkciu maliarov prevzali fotografi.

Payer sa narodil pri kúpeľnom meste Teplice v dnešných západných Čechách, vo vtedajšej rakúsko-uhorskej monarchii. Bol vlastne aj našim krajanom. Monarchiu si považoval. S výpravou polárnikov cestoval do neprebádaných končín neďaleko Severného pólu. Po tom, ako zvečnil a zdokumentoval objav polárneho súostrovia, nazval ho Zem Františka Jozefa.

Po skončení vojenskej akadémie slúžil v rakúskej armáde. V roku 1848 bojoval počas prvej talianskej vojny za nezávislosť proti Sardíncanom v bitke pri Custoze. Velil mu veľavýznamný poľný maršal Radecký. Za ukoristenie dvoch talianskych kanónov získal čestný kríž.

Túžba po dobrodružstve ho prinútila zdolať najvyššiu horu Rakúska Grossglockner a o rok neskôr ako prvý zdolal taliansky vrch Adamello, vysoký 3 539 metrov.

Payer nebol len taký tuctový dobrodruh. Počas expedícií si všetko dôsledne zaznamenával pre vedecké účely. Jeho prvá cesta do Arktídy nemala ktovieaký úspech. O dva roky neskôr už viedol ďalšiu. Výprava po stratách na životoch rýchlo prišla na to, že pôvodné ciele nedosiahnu. Lode uviazli v nepreniknuteľných ľadových príkrovoch okolo Novej Zeme. Unášalo ich do nepreskúmaných severovýchodných oblastí.

Zdanlivá katastrofa priviedla expedíciu k ich veľkému objavu. Payer vztýčil rakúsko-uhorskú vlajku nad novoobjavenou pevninou v krajine večného mrazu. Dodnes sa považuje za najvýznamnejšieho kresliča polárnych výprav a oblastí v dobách, keď ich skúmanie bolo ešte ohromným dobrodružstvom.

Rozhovor
Žena z Marsu

4

Reportáž
S deťmi cez Atlantik

8

Téma
Putovanie je cieľ

12

Fenomén
Instantné dobrodružstvo

15

Rozhovor
Dotknúť sa sna

18

Príbeh
Knihomoľ na cestách

23

Pútnik
Život v živote

30

Napln

Leto si zo všetkých ročných období najviac spájam s dobrodružstvom. Asi to súvisí s prázdninami. S túžbou naplniť každý deň, ktorá v augus-

te vzrástla na maximum. S pocitom, že čochvília sa to skončí, sa každý moment zdal plný možností. Ostalo mi to doteraz, hoci voľna je pomenej. Nezmenilo sa ani to, že príležitosť na dobrodružstvo vidím aj v obyčajnosti. V ochote posunúť trochu svoje hranice, vystaviť sa chvíľkovej strate komfortu a zažiť niečo, o čom som doteraz iba snívala. A možno som si ešte nedávno myslela, že sa na to nikdy neodvážim.

Vyznávači dobrodružstva nemusia byť len superhrdinami, ktorí nepoznajú strach a nikdy nezaváhajú. Je dostupné pre každého. Pre niekoho, kto roky sedel nad knihami, môže mať podobu stoviek kilometrov odšliapaných na bicyklovom výlete s minimalistickou výbavou a nocovaním vonku. Ďalší to svoje možno prekvapivo nájde v matematike. V objavovaní spôsobu, akým ju priblížiť študentom, ktorí sa s ňou doteraz príliš nekamarátili. A tiež v nových technológiách, ktoré pridávajú hravé tóny aj obávanéj geometrii.

Dobrodružstvo učenia je neodmysliteľnou súčasťou cestovania. Najmä ak človek ide veľmi ďaleko po vlastných. Krok za krokom sa dostáva bližšie k sebe. K tomu, čo v zrýchlenom živote všedných povinností ostáva nepovšimnuté, možno aj nedoriešené. Diaľkové cesty sú o pomalom spoznávaní krajiny, ľudí, ale najmä o spoznávaní samého seba.

Pre tých, ktorí si pravé dobrodružstvo spájajú s prvkami sci-fi, ponúkame pohľad z prvej ruky do zákulisia simulovanej misie na Mars. Na Zemi dnes už ťažko nájsť nepoznané a nové ako za čias, keď sa na mapy písalo, že ďalej sú len draci. No stále sú cestovatelia, ktorí vedľa nájsť skryté zákutia a prekvapivé momenty. Inšpirujte sa nočnými výletmi, z ktorých sa môžete vrátiť rovno do práce, aj diaľkovými pešími prechodmi. Nezabudli sme ani na rodičov, ktorým nestačí dovolenka s deťmi v prímorskom v rezorte. Prečítajte si, aké je to preplaviť sa cez Atlantik na plachtnici s najmladšími členmi rodiny. Dobrodružstvo sa neviaže len na leto a voľno. Niečo nečakané a zábavné môžeme zažiť každý deň. Dajme tomu šancu.

Dagmar Gurová
redaktorka

NOTA BENE

8 2022

Editoriál

3

NOTA BENE

8 2022

Rozhovor

4

Žena z Marsu

Vitalia Bella

Archív M.M.

Prosperujem v nehostinnom prostredí, hovorí o sebe slovenská astrobiologička Michaela Musilová, ktorá viedla viac ako tridsať simulovaných vesmírnych misií.

Pred rokmi zažila obdobie, keď nemala kde bývať. Každý deň riešila dilemu: jedlo alebo strecha nad hlavou. Dnes na tie časy spomína nerada, ale priznáva, že ju tá skúsenosť veľa naučila. „Spravila zo mňa človeka, ktorým som dnes,“ tvrdí Michaela Musilová, ktorá práve žije ako digitálny nomád.

Kde ste dnes doma?

Nemám nič ako domov. Pre mňa domov vždy znamenal miesto, kde som bola s ľuďmi, s ktorými som sa cítila bezpečne, pohodlne, dobre. Domov je teda aj tam, kde sú moji rodičia – na Slovensku v Bratislave, ale môže ním byť aj hotelová izba či stan, kam sa môžem uchýliť po dlhom pracovnom dni alebo po náročnej expedícii. Žijem a pracujem ako digitálny nomád, cestujem kade-tade po svete, mením svoj domov skoro každý deň a počas ciest pracujem. Väčšinou pracujem ráno, podvečer a večer. Cez deň sa snažím užiť si miesto, kde práve som. Cestujem po okolí a robím rôzne aktivity, ako napríklad kajakovanie, trekking či paragliding. Domov nemusí byť miesto, kde mám trvalý pobyt. Jednoducho je tam, kde sa cítim dobre. Aktuálne je mojím domovom skoro celý svet.

Nespája sa pre astrobiologičku, ktorá by rada letela do vesmíru, pojem domova skôr s planétou Zem?

Áno, presne tak. Keďže sa chystám na cestu na Mesiac a na Mars, budem sa tešiť na to, ako sa vrátim na našu nádhernú planétu. Na cestách si často uvedomujem, aká je krásna a akí úžasní ľudia žijú po celom svete. Užívam si Zem na maximum a robím všetko pre to, aby sa mi raz podarilo ísť na iné planéty a aby sa mi odtiaľ podarilo aj vrátiť.

Nebojíte sa, že ak sa bude ľudstvo naďalej uberať takým neudržateľným smerom ako doteraz, budeme si musieť všetci hľadať novú planétu?

Žiaľ, ľudstvo sa dnes naozaj uberať nedobrym smerom a nerešpektuje našu planétu. Neplatí to o všetkých ľuďoch. Mnohí sa snažia žiť udržateľne, recyklujú, robia, čo je v ich silách, aby neznečisťovali životné prostredie a využívali energiu získanú udržateľným spôsobom. No väčšina ľudí si buď neuvedomuje, ako rýchlo sa blížíme do štádia, keď sa už nebude dať zabrániť katastrofálnym klimatickým

zmenám, alebo neuvažuje tak ďaleko do budúcnosti. Hovoria si, že ich sa to netýka. Zabúdajú pritom, že ich deti a vnúčat sa to týkať bude. Nesmieme našu Zem zničiť a brať presídlenie na iné planéty ako svoju jedinou záchranu. Naopak, príprava na život na inej planéte by mala ísť ruka v ruku s lepšou starostlivosťou o tú našu. Pri vesmírnom výskume sa snažíme vyvinúť technológie, ktoré pomôžu ľuďstvu žiť v extrémnych podmienkach – na Mesiaci, na Marse a inde – a tie isté technológie nám môžu pomôcť zlepšiť aj život na Zemi.

Keď ste pred rokmi ešte ako študentka robili pre NASA, istý čas ste boli bez domova a riešili ste dilemu jedlo alebo ubytovanie. Často ste prespávali u cudzích ľudí, ochotných poskytnúť vám útočisko. Aká to bola skúsenosť?

Bolo to veľmi náročné obdobie a na niektoré veci z tých čias spomínam nerada. Hlavne na strach, ktorý som vtedy pocítovala, neustály hlad, permanentné starosti o obyčajné prežitie. Ale na druhej strane to bolo obdobie, ktoré zo mňa spravilo človeka, ktorým som dnes. Nevzdala som sa svojich snov ani vtedy, keď nastali veľmi ťažké časy. Hoci som bola v náročnej situácii, usilovala som sa vyťažiť z toho maximum. A hlavne som sa vždy snažila pozerieť na svetlú stránku. Mohla som predsa robiť úžasný výskum v NASA, spoznať tam skvelých výskumníkov a ľudí z celého sveta, našla som si tam veľa kamarátov, s ktorými som trávila večery a víkendy, mnohé priateľstvá z tých čias sa zachovali dodnes. Otvorilo mi to dvere k ďalším výskumným spolupracám a projektom.

Spomeniete si na to aj dnes, keď ste digitálna nomádka bez stabilného domova?

Hoci aj dnes sa balím a mením miesto pobytu skoro každý deň, rozdiel je v tom, že to robím zámerne a plánovane. Viem, kam chcem ísť na ďalší deň, môžem si dovoliť bývať v hoteli, mám kopu kamarátov po celom svete, u ktorých sa môžem zastaviť a prespať. No vtedy som nevedela, čo bude večer. Bol to veľký stres. Cítila som neustále obavy z toho, či sa mi nestane niečo zlé, či mi niečo ukradnú, alebo či mi nespravia niečo ešte horšie. U cudzích ľudí som spáva-

la na svojom ruksaku s dôležitými dokladmi a počítačom. Svetlou stránkou toho celého bolo, že som sa naučila rozoznávať, ktorí ľudia sú dobrí, srdeční a ochotní pomôcť, a ktorí by ma mohli zneužiť alebo mi ublížiť. Veľa som sa z tej skúsenosti naučila a snažím sa na to nespomínať v zlom.

Vo svojej autobiografickej knihe Žena z Marsu o sebe viackrát hovoríte, že ste extrémofilka, podobne ako organizmy, ktoré skúmate. Ako vravíte, „prosperujem v nehostinnom prostredí“. Dobíja vám prekonávanie vlastných hraníc baterky?

Prekonávanie vlastných hraníc je pre mňa veľmi dôležité. Stále sa snažím učiť. Neuspokojím sa s tým, čo som doteraz dosiahla, spravila, videla. Keď sa mi podarí niečo nové, som nadšená. Je to môj životný štýl. Dám si náročný cieľ a hoci som z neho niekedy nervózna a mám problémy ho dosiahnuť, keď sa mi to napokon podarí, cítim, akoby mi to pridalo ďalších desať rokov života.

Myslela som si, že astrobiologička s vašim vzdelaním a životopisom sa nemusí stresovať o živobytie. Z vašej knihy mám však dojem, že celý váš pracovný život je večný boj – o granty, o projekty, o podporu medzi kolegami. Optimista by povedal, čo vás nezabije, to vás posilní, ale pesimista by to možno bral skôr ako smolu. Ako to beriete vy?

Je náročné, keď stále musíte hľadať peniaze, sponzorov, spolupráce. Niekedy naozaj beriem ako smolu, že môj život je oveľa komplikovanejší, než by mohol byť. Kamaráti si zo mňa zvyknú uťahovať, že vždy keď niekam idem, musí sa vyskytnúť nejaký problém – s autom, vlakom, lietadlom, čímkoľvek. A k tomu to neustále hľadanie peňazí na výskum, moju prácu a živobytie. Áno, je to náročné a niekedy som unavená z toho, že musím stále prekonávať nejaké prekážky. Ale na druhej strane to beriem tak ako tí optimisti – čo ma nezabije, to ma posilní. Je to podobné ako s prekonávaním vlastných hraníc. Každá situácia, a najmä tie nepríjemné, ma dokážu veľa naučiť o živote, o prekonávaní samej seba, ale napríklad aj o tom, ako lepšie spolupracovať s inými ľuďmi.

Posledné roky sa podieľate na simulovaných misiách, ktoré sú prí-

NOTA BENE

8 2022

Rozhovor

5

pravou na skutočné vesmírne misie. Rátate aj s možnosťou, že možno do vesmíru nikdy nepoletíte?

Stať sa astronautkou je veľmi náročný cieľ. Už keď som sa ako malá pustila na túto cestu, vedela som, že šanca dostať sa do vesmíru je veľmi malá. Jedným z dôvodov je aj to, že ako Slováci sme mali donedávna veľmi málo možností. Len v polovici júna tohto roka Slovensko konečne podpísalo zmluvu s Európskou vesmírnou agentúrou (ESA). Takže do ďalšieho výberu astronautov ESA sa už budú môcť hlásiť aj Slováci. Škoda, že posledný výber sa odohral pred rokom a ďalší možno bude až o desaťročie. Aj preto radšej skúšam šťastie v Amerike. Podieľam sa tam na rôznych expedíciách a o niekoľko rokov požiadam o americké občianstvo. Ak ho získam, môžem sa hlásiť do NASA. Ak sa mi do vesmíru dostať nepodarí, mojou útechou bude, že svojou prácou pomáham ostatným. Hlavne Slovákom a Slovenkám. Verím, že sa im vďaka tomu otvorí viac možností pracovať vo vesmírnom výskume a na vesmírnych technológiách. V budúcnosti poletia do vesmíru aj za mňa.

So zimomriavkami som čítala o tom, ako počas jednej simulovanej misie zasiahol elektrický prúd člena posádky a museli ste volať „na Mars“ sanitku. Bola to zatiaľ najťažšia situácia, ktorú ste ako veliteľka misií riešili?

Určite bola jednou z najťažších, možno aj najťažšia. Jednému z členov posádky vtedy išlo o život a musela som dávať prvú pomoc. Bolo to o to náročnejšie, že išlo o kamaráta, osobu, na ktorej mi záležalo. Počas misií som zažila mnoho mimoriadne stresujúcich situácií, kde takisto takmer išlo o život, napríklad únik plynu. Našťastie to vždy dobre dopadlo. Nikto nezomrel ani nikto nemá trvalé následky. A ja som sa aj vďaka takým situáciám naučila zachovať si chladnú hlavu a reagovať s rozvahou.

Viete už po tých desiatkach simulovaných misií povedať, akí ľudia nepatria na vesmírnu stanicu? A nemyslím tým len ľudí s klaustrofóbiou, ako som ja.

Vypracovala som si celkom dobrý radar na ľudí, ktorí sa na to hodia. Mali by sa vedieť prispôbiť nároč-

ným podmienkam, dokázať si poradiť v stresujúcich situáciách, mali by byť kreatívni pri riešení problémov. Je dôležité, aby boli empatickí, vedeli sa vcítiť do iných a pochopiť, kto práve potrebuje pomoc. Ideálne je, aby boli trpezliví. Mali by dokázať vyriešiť konfliktnú situáciu bez toho, aby sme sa pohádali. Mimoriadne dôležitá je komunikácia. Dokázať sa rozprávať nielen navzájom, ale aj odkomunikovať to, ako sa človek práve cíti.

A akí ľudia na misie vyslovene nepatria?

Takí, ktorí by neboli prínosom, čo sa týka ich povolania a špecializácie. Pokiaľ ide o povahu, tak hlavne ľudia, ktorí majú veľké ego, sú sebeckí a idú do takých projektov len preto, aby dokázali niečo druhým. Prípadne ľudia, ktorí nevedia komunikovať. Môžu to byť skvelí vedci, inžinieri, ale ak nevedia veci správne odkomunikovať, napríklad vyriešiť nedorozumenie medzi členmi posádky, nemusia byť pre misiu prínosom. Výhodou je zmysel pre humor a kompromisy.

Prečo je problémom veľké ego?
Je v poriadku, ak človek dosiahol v živote veľké veci a dodáva mu to sebavedomie, ale ego treba mať pod kontrolou. Je lepšie snažiť sa o skromnosť a využiť svoje schopnosti a znalosti v prospech celej posádky. Povaha je pri výbere jednou z najdôležitejších vecí. Životopis plný úspechov a skúseností nestačí.

A keď ide o veliteľov?

Ideálne by mali spraviť z tímu rodinu. Aby to nebola len skupina profesionálov, ktorí musia spolupracovať, pretože nemajú na výber, ale skupina ľudí, ktorí chcú byť spolu, aby dosiahli veľké veci. V rámci rodiny si dokážeme ľahšie odpustiť, sme ochotnejší si navzájom pomôcť a môžeme si tak viac užiť celú misiu.

Aká kombinácia ľudí je najlepšia na vytvorenie tímu?

Z mojich skúseností je najlepšia posádka poskladaná z rôznorodých ľudí z celého sveta. Rôznorodý tím, pokiaľ ide o rod, národnosť, znalosti a tak ďalej. Ideálne je mať nielen inžinierov, vedcov, lekárov, ale aj kreatívnych ľudí s umeleckým zázemím alebo učiteľov so znalosťami z rôznych oblastí. Práve ľudia, kto-

rí premýšľajú inak, dokážu prispieť obrovským spôsobom. Byť kreatívny a rozmýšľať inak ako zvyšok niekedy môže znamenať aj záchranu života.

V knihe ste tiež spomenuli, že hlavné problémy v medziľudských vzťahoch sa zvyknú prejavíť do šiestich mesiacov. Z čoho najčastejšie pramenia?

Niektoré problémy sa prejavia už po niekoľkých dňoch. No tie najzásadnejšie väčšinou až po týždňoch a mesiacoch. Vtedy sa ľudia prestanú snažiť byť sympatickí a nápomocní. Začnú byť unavení z výskumných úloh aj z neustáleho monitorovania, lebo počas misie nemáte takmer žiadne súkromie. Nemôžu byť s rodinou, blízkymi, kamarátmi, jediné spojenie majú e-mailom. Po čase to začne na nich doliehať. U niektorých sa môžu objaviť depresívne stavy.

Nedá sa tam však len tak buchnúť dverami a ísť si na chvíľu vyvetrať hlavu.

Zistila som, že v mnohých kolektívoch chýba empatia. Preto som často prevzala rolu mediátorky. Snažila som sa pochopiť, ako sa kto cíti, vypočuť si každú stranu konfliktu a nájsť nejaký kompromis. Aj ako veliteľka som bola často mediátorkou medzi členmi posádky.

Jeden váš známy vám povedal, že vníma veľký rozdiel vo vedení misie mužom a ženou. Dá sa to takto zo všeobecniť?

Podľa mňa nie. Môj známy tím chcel naznačiť, že sme zvyknutí na často menej empatický štýl mužského velenia. Ide v ňom skôr o hry s mocou namiesto toho, aby boli členovia tímu spokojní. Všeobecne sa ženy viac starajú o blahobyt posádky, sú empatickejšie a správajú sa skôr ako také mamy. A je omnoho lepšie, keď sa z posádky stane rodina, než keď ide len o skupinu, kde má každý svoje záujmy a potreby. Samozrejme, aj muži môžu viesť posádku empatickejším spôsobom, len to ešte nie je celkom bežné. Potrebujete na to nielen osobnostné predpoklady, ale aj dobrú prípravu.

Počas misií ste zistili, aké dôležité je pre mnohých ľudí varenie. Prečo? Dáva im pocit normálnosti a pripomína im domov?

1

Nielen preto. Veľa ľudí jednoducho veľmi rado varí. Pre niektorých je to spôsob meditácie, odreagovania sa od náročnej situácie. Zabudnú na to, že sú na simulovanej misii, a sústredia sa na niečo, čo im dáva pôžitok. Varenie je dôležité aj pokiaľ ide o socializáciu. Môžete si pri ňom vytvoriť priateľské vzťahy. Ak sú ľudia pohádaní a musia spolu variť, môže ich to donútiť komunikovať, aj keď sa im práve nechce. Predpripravené jedlo z vrecka sa navyše rýchlo zunuje. Keď si ľudia mohli uvariť niečo sami podľa vlastného gusta, pozitívne to ovplyvnilo priebeh celej misie.

Minulý rok ste viedli simulovanú misiu na mori. V čom bola iná ako misie na súši?

Netrvala tak dlho, ako pôvodne mala. Loď nebola vo vyhovujúcom stave, navyše sme mali problémy s kapitánom. Nakoniec som musela misiu predčasne ukončiť, lebo nám hrozilo veľa nebezpečenstiev a nemohla som riskovať, že si niekto z nás ublíži. Bolo to do veľkej miery improvizované a dosť náročné, ale som rada, že sme sa z tej situácie dostali. A v čom to bolo iné ako na súši? Človek je naozaj akoby na vesmírnej lodi, len namiesto toho, aby bol okolo vás vesmír, máte okolo seba vodu. Ak sme chceli ísť „von“, namiesto skafandrov sme museli mať potápačský výstroj. Počas potápania sa môže prihodiť veľa vecí. Ak si nedáte pozor, môžete aj zomrieť. Pri misiách na súši hrozí menej nebezpečenstiev a ľahšie sa k vám dostane pomoc.

Ako sa dá variť na vesmírnej stanici? Neviem si to celkom dobre predstaviť.

Je to veľmi obmedzené. K dispozícii máme malé variče, dve platne, mirkovlnku a malú „rúročku“ – ani sa to nedá nazvať rúrou – kam sa leďva niečo zmestí. Ani ingrediencií na varenie nie je veľa. Hovoríme skôr o vysušenom, lyofilizovanom jedle – zelenine, mäse, ovocí, vajíčkach vo forme prášku. Aj prísun elektriny zo solárnych panelov je obmedzený. Treba dobre naplánovať, čo budeme variť,

Michaela Musilová

Astrobiologička, ktorá sa venuje hľadaniu stôp po živote vo vesmíre. Študovala a robila výskum na California Institute of Technology (USA), University College London (UK), University of Bristol (UK), Chiba University (Japonsko) a na ďalších univerzitách. Viackrát pracovala pre NASA a spolupracovala na niekoľkých projektoch Európskej vesmírnej agentúry (ESA). Pracovala tiež pre niekoľko svetových observatórií. Momentálne pôsobí ako riaditeľka stanice HI-SEAS na Havaji, kde organizuje a vedie simulované misie na Mesiac a Mars v spolupráci s NASA a ESA. Má ich za sebou vyše tridsať. Je tiež hosťujúcou profesorkou na Fakulte elektrotechniky a informatiky Slovenskej technickej univerzity. Je spoluautorkou svojej biografie Žena z Marsu, venuje sa aj popularizácii vedy.

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

NOTA BENE

8 2022

Rozhovor

NOTA BENE

8 2022

Rozhovor

S deťmi cez Atlantik

 Jana Čavojská Archív A. H.

Samko mal tri a Lukáš jeden rok, keď sa ich rodičia rozhodli plaviť na plachetnici do Karibiku. Zažili problémy s generátorom a motorom, morskú chorobu aj zničenie narodeninovej torty. A suchozemcami už nie sú ani náhodou.

Slovenka Anna, dnes už Hinderer, sa vydala do nemeckého Stuttgartu. Jej manžel Jan ako malý chlapec sníval o tom, že bude kapitánom. No k plachetniciam sa dostal až ako dospelý muž na výlete s kamarátmi. Tak sa mu zapáčili, že si na Bodamskom jazere urobil kurz. Anna sa pridala. Myslela si, že to bude zábavka na deň. Potom na týždeň. Nakoniec si urobila skúšky na vnútrozemskú plavbu aj na moria a oceány. To už bola tehotná so synčekom Samkom. „Odvtedy som

už iba na lodi. Tehotná alebo s malými deťmi,“ usmieva sa dnes.

Kokpit ako vaňa

Samozrejme, preplávať Atlantik nebol nápad hneď na úvod. Lenže rodina začala žiť s loďami, čítať si o nich, plachtiť cez dovolenky, sledovať posty jachtárov na sociálnych sieťach. Tam všetko vyzerá idylicky. „Krásne obrázky, super zážitky. Aj knihy opisujú plavbu až nerealisticky pozitívne. Tak sme o tom začali snívať aj my,“ hovorí Anna.

V Nemecku si môžu zobrať rodičovskú dovolenku obaja rodičia. To bola dobrá možnosť. Rodina mohla mať čas pre seba, lebo Jan bol väčšinou v robote a boli málo spolu. Hoci si pôvodne plavbu Anna s Janom odkladali na dôchodok, zrazu sa začala javiť ako dobrý nápad. „Samozrejme, že som si robila aj starosti,“ priznáva Anna. „Na jednej strane som zvažovala, že je to riskantné a nič pre malé deti. Na druhej strane to mohla byť super skúsenosť. My sme brali tú druhú možnosť. Loď je spôsob cestovania. Ste na vode, a to je iné. Aj keď niekto povedal, že na oceáne ste ďalej od ľudí ako na ISS. Ale aj keby sme deti brali na bicykle, tiež by tam bolo riziko.“

Keď sa rozhodli, o dva týždne kúpili plachetnicu. Cestovali kvôli tomu celá rodina do Holandska. A jedna sa im tam zapáčila. „Dlhá 10,40 metra,“ spresňuje Anna. „Čím menšia loď, tým sú menšie náklady ako náhradné diely alebo prístavné poplatky. Presvedčilo nás aj to, že kokpit mala v strede. Pripomínal vaňu a mali sme pocit, že deti tam budú v bezpečí.“

Jedlo na pol roka

Rodina sa okamžite nevybrala na oceán. Plavili sa najprv pozdĺž pobrežia, potom cez Biskajský záliv, potom päť dní na Madeiru. „Krok po kroku,“ rozpráva Anna. „Vždy sme si povedali, že uvidíme, ako to pôjde. Ak niekto povie, že nepokračujeme, tak nepôjdeme ďalej.“ Prvoradé pre ňu bolo, či sú v pohode deti. Samko mal tri a Lukáško jeden rok. „Vždy boli v pohode. Ja som bola ten nervák, stresor, drama queen.“

Cez Atlantik sa Hindererovci rozhodli neplávať sólo, ale v rámci pretekov plachetníc. Predsa len, nebudú sa na oceáne cítiť takí opustení. Začali prípravu. Hoci trochu na diaľku, keďže rodina bola pri Stuttgarte a plachetnica v Holandsku. „Štandardne sa na takú plavbu berú zásoby trvanlivých potravín na pol roka. Rýchlo sa kaziace jedlo sa dokupuje, kde to je možné. Vody sme si viezli tristo litrov. Stačí to, ak šetríte. Umývali sme sa minimálne, namiesto sprchy slúžila plastová fľaša s otvormi navŕtanými vývrtkou na víno a niekedy sme sa sprchovali v morskej vode. Riad sme tiež umývali v morskej vode a len oplachovali v sladkej. Slané jedlá sme varili v sladkej vode zmiešanej s morskou. Na mieste, ako je Atlantický oceán, si veľmi dobre rozmyslite, či budete

míňať vodu. Ale aj elektrinu. Aj deti sa to naučili. Napríklad, že knižky nečítame, keď sa zotmie, ale len za denného svetla. Je to pre ne dobrá skúsenosť,“ myslí si Anna.

Je to hnusné!

Štart pretekov cez Atlantik bol začiatkom októbra v Las Palmas na Kanárskych ostrovoch. Hindererovci sa tam priplavili mesiac vopred. Kotvili na móle spolu s ďalšími súťažiacimi rodinami, päť z nich malo aj malé deti. Spoločne chodili na ihrisko a po večeroch grilovali. Anna sa smeje, že tam boli ako v paneláku.

Idylka skončila s prvou etapou plavby na Kapverdské ostrovy. Prišlo zlé počasie. Všetci okrem Samka dostali moriskú chorobu a vracali. „On sa na nás pozeral a hovoril: Prečo to robíte, je to hnusné!“ Našťastie, malý Lukáš si po hodine na loď a vlny zvykol. Zato Anna bojuje občas s morskou chorobu doteraz.

Po šiestich dňoch dorazili na Kapverdý a mohli opraviť všetky poruchy, ktoré sa na lodi prejavili. Nasledovala ďalšia, tá vážnejšia etapa, na ostrov San Vincent v Karibiku. „Keby mi predtým na pevnine niekto povedal, že osemnásť dní v kuse môže svietiť slnko a vietor fúkať rýchlosťou 15 až 20 uzlov, tak mu neuverím. Ale presne to sa prihodilo nám,“ spomína Anna. V ideálnom počasí už morská choroba nikoho nepostihla.

Keďže zem je guľatá, aj na širom oceáne dovidíte len približne do dvadsaťkilometrovej vzdialenosti. Hoci naraz odštartuje niekoľko desiatok plavidiel, po desiatich minútach nevidíte nikoho a po jednom dni nikoho nezachytí ani radar. Anna priznáva, že je strachopud. V tej chvíli ju prepadli obavy. Pýtala sa samej seba, čo tam vôbec robí a prečo radšej nesedí doma. „Môj manžel je pravý opak. Nikdy nestráca dobrú náladu. Upokojoval ma, že je predsa všetko v poriadku. A naozaj to bolo super, ak ste prijali to dobré aj to zlé.“

Prístroje do rúry

Hoci mala Anna obavy viac o deti než o seba, rýchlo zistila, že tie sú najviac v pohode. „Nerozmýšľajú o tom, čo nemajú alebo nemôžu. Tešia sa z toho, čo majú a môžu,“ hovorí Anna. „Keď sa začnú nudiť, je na rodičovi, aby im ponúkol zaujímavé aktivity.“ Anna na ten účel nabalila hračky, lego, knižky aj rozprávky na počúvanie. Samko na lodi

dokonca oslávil štvrté narodeniny. „Ako správna mama som mu chcela upiecť tú najkrajšiu tortu. Najprv sa porozbýjali vajcia a nakoniec, keď bola torta hotová, prišla vlna, rozhojdala loď a torta spadla a roztrieštla sa.“ Oslávencovi to však vôbec neprekážalo.

Moderné plachetnice majú autopilota a veternú zástavu. Netreba neustále stáť za kormidlom, ale na lodi musí mať nonstop niekto službu. Anna s Janom sa striedali a neustále sledovali aj počasie, aby vedeli na zmenu včas správne zareagovať. „Keď na mori prišla búrka a blesky, automaticky som dostala krízu. Ale keď sa to stane piatykrát a vy vidíte, že loď si s tým počasím poradí, stačí urobiť opatrenia a elektrické prístroje pre istotu zavrieť do rúry na pečenie. Keď naposledy prišli blesky, moji synčkovia mi povedali: Mama, neboj sa, vymyslím prístroj, ktorý si s nimi poradí. A zavolám Pánu Bohu, aby to prestalo. S takými deťmi sa predsa nemôžete báť.“

Po dorazení do cieľa nastal konečne ten vysnívaný idylický čas v Karibiku s nádhernými plážami a kokosovými orechmi. Aj keď sa plavba medzi ostrovmi nezaobišla bez komplikácií typu pokazený motor či búrka s veľkými vlnami, rodina si užila krásnu niekoľkotýždňovú plavbu. Potom začali z Európy prichádzať správy o korone. Rozhodli sa vrátiť domov lietadlom a loď si dali doviezť do Amsterdamu.

Patria na more

Suchozemci sa z Hindererovcov zatiaľ nestali ani náhodou. Od plavby cez Atlantik stihli preplachtiť okolo Francúzska, Španielska a Portugalska, teraz plávajú Stredozemné more. Pre Samka a Lukáška sa loď stala ich právoplatným domovom. Anna vidí, že patria na more. Vietor, voda, plávanie je momentálne ich život. „Ktovie, možno sa to onedlho zmení a budú chcieť mať normálny život na pevnine a s kamarátmi. Ten na lodiach je veľmi slobodný. Prináša úplne iné starosti a obavy. Musíte si vystačiť s málom, žiť zo dňa na deň,“ rozpráva Anna.

Páči sa jej aj to, že na mori sú ľudia na seba milí. Každý každého pozdraví, zoznami sa, prehodí aspoň pár slov. Lebo ak sa vám na oceáne niečo stane, práve ten váš najbližší sused vás ako jediný môže zachrániť. Tam sú ľudia odkázaní jeden na druhého. Preto vzťahom venujú oveľa väčšiu pozornosť ako my na pevnine.

Putovanie je cieľ

Juraj Červenka

Juraj Červenka, Viera Orosová

Vyšší stupeň turistiky: kráčate niekoľko dní, týždeň, no i mesiac a viac. Postupne sa zžívate s krajinou, svet naokolo sa stáva jednoduchší a krajší. Vaše kroky sú akoby zo dňa na deň ľahšie, starosti vlastne neexistujú.

Musíte sa iba najesť, prípadne osprchovať, mať pri sebe dostatok vody a prejsť ďalšiu dennú dávku. V Európe a jej okolí vedú viaceré diaľkové turistické trasy. Každá forma pohybu v prírode prináša zážitky, no túra spojená s prespatím v stane či bivaku sa do pamäti vryje hlbšie ako bleskový výbeh z parkoviska niekam na kopec. Ak sa tých nocí naraz zrúta viac a počet prejdenných kilometrov narastá v desiatkach, príhody a skúsenosti sa postupne zmiešavajú do úžasného koktailu znácky dobrodružstvo.

Bude to znieť ako kliše, no kto raz ochutná radosť z pohybu na dlhej „štrefe“, ten bude zväčša chcieť tento pocit zažívať znova a znova. Tú radosť, ktorá prichádza počas náročnejšieho výstupu, pri kochaní sa výhľadom, pri skvelom „luxusnom“ obede z hĺbky ruksaku vo forme starého pečiva a kúska syra či v spacom vaku, keď únavu, svalovú horúčku i otlaky vnímate ako niečo zvláštne príjemné.

Brána do pekla

Zrejme žiaden svetadiel nie je pre cestovateľov natoľko zasľúbený ako Európa. Malá, veď prakticky každý jej kút je lietadlom dostupný do pár hodín, no úžasne rôznorodá. Zaniatený vyznávač pešej turistiky môže jej rozmanitosť spoznávať celý život. V Európe a jej blízkom okolí vedie množstvo diaľkových turistických trás. Mojou prvou bola vyše 150 kilometrov dlhá West Highland Way, teda Cesta západnou vysočinou v Škótsku. Pôvodne sme v roku 2005 s kamarátkou hľadali na severe Británie prácu, no keď nám naše plány nevychádzali, tak sme s čoraz väčšou radosťou objavovali čaro túlania sa, stopovania a pohybu v rozmaranom počasí. Napokon vyše týždňový pochod znamenal vyvrcholenie skvelého „tripu“. V hustej hmle sme vystúpili na Ben Nevis, aby nám na stre-

che ostrovov akoby šibnutím čarovného prútiku oblaky ustúpili a otvorili modrú oblohu. Uprostred noci v údolí Glen Coe, ktoré si pamätá prastarý príbeh zrady a masaker príslušníkov klanu MacDonaldovcov, sme budili iných turistov v spacích vakoch a morení bodavým hmyzom prosili o trochu repelentu. A pri jazere Loch Lomond, obkolesení prapodivnou vegetáciou, sme mali pocit, že nás nejaká tajomná sila odviedla niekam do prvorôh.

Aj neskôr som si svoje cestovateľské túžby naplňal na severe Európy, kde prírodné podmienky a najmä turistická infraštruktúra dlhým pochodom prajú. Trasa Laugavegur na Islande, cesta z Dúhových hôr do Lesa boha Thóra, síce patrí k relatívne kratším, zaberie priemerne štyri dni, no dokazuje, koľko rôznych tvárí, pachov, farieb a zvláštností naša planéta ponúka. Presnejšie, občas máte pochybnosti, či sa vôbec ešte nachádzate na Zemi. Krátko po daždi sa z ryolitových svahov odparuje voda a ich farby vynikajú ešte väčšmi – červená, hnedá, horčicovožltá a modrá, k tomu stuhnuté prúdy čiernej lávy, snehové polia a syta zeleň machu. Z jazierok so žeravým bahnom stúpa para, všade naokolo to buble, syčí a hučí; ak existuje brána do pekla, tak je niekde blízko.

Na túre sa treba pekelné sústrediť, keď musíte prebrodiť dravú riečku pri Álftavatne, v preklade Labuťom jazere. Inde môžete vaše myšlienky nechať plynúť; križovanie prázdnej rovinatej púšte pod ľadovcom Myrdálsjökul s aktívnou a nevyspytateľnou sopkou Katla zaberie takmer celý deň.

Ďalšou voľbou môže byť túra pri rieke Kevo vo fínskom Laponsku, 400 kilometrov severne od polárneho kruhu. Značky a drevené stĺpiky spoľahlivo navádzajú cez rozľahlé pláne, pustú a riedko navštevovanú tundru pokrývajú zakrpatené brezy, častejšie však iba

tráva a lišajníky. Zaoblené nízke kopce sa tiahnu na všetky strany priam donekonečna. Pokiaľ kráčate osamote, ste ako posledný človek na svete. Keď po dvoch či troch dňoch stretnete ďalších turistov, akoby do okolitej krajiny ani nepatrili. No soby vás sprevádzajú prakticky všade.

Letné dobrodružstvá ďaleko na severe sú nielen krásne, ale aj veľmi praktické. Svetlo zostáva neustále, netreba sa stresovať s časovaním, pokiaľ vládnete a máte chuť, pokračovať sa dá v ďalšom úseku hoci aj o desiatej večer. Útočisko poskytujú výborne vybavené a voľne prístupné zruby. V noci vládne všade naokolo ticho, nie prerušované, aké poznáme z hôr v strednej Európe, ale neustále ticho. Lietadlá hučia nad ďalekou severskou krajinou zriedka, najbližšia cesta a iné zvuky civilizácie sú vzdialené aj dva dni chôdze. Pozor však na optický klam spojený s čistým vzduchom – vzdialenosti sa v otvorenej krajine s výhľadmi môžu zdať menšie, než naozaj sú.

Kedy bude svadba?

Viaceré diaľkové trasy vedú do pútnického mesta Santiago de Compostela v španielskej Galícii. Cestovateľka a taliančínarka Viera Orosová na nich objavila, ako sama tvrdí, zmes prekonania samej seba, radosti, eufórie, čistenia si hlavy, zábavy, smiechu aj slz. „Moja prvá cesta mala 160 kilometrov. Išlo o poslednú časť známej Francúzskej cesty. Potom nasledovalo Camino Primitivo, teda pôvodná cesta a 350 kilometrov. Dosiaľ vyvrcholením mojich turistických počínov bolo vyše 1 000 kilometrov na Camino del Norte. Okrem púťi do Santiaga som si prešla peši ostrovy Fuerteventura a Lanzarote,“ vyratúva Viera. Na Slovensku nešportuje ani nepestuje turistiku. Proste sa zbalí a ide, zväčša sama. I tak vraj

odhodlanie a psychika na dlhej ceste rozhodujú viac než kondícia.

Ako Viera ukrajovala stovky a stovky kilometrov, tak získavala skúsenosti a zbavovala sa zlozvykov a začiatočníckych chýb. „Na prvých cestách som mala kopec úplne zbytočných vecí. Teraz viem, že treba ísť absolútne naľahko, pokiaľ to počasie dovoľuje. Pár nevyhnutných vecí ako jedno oblečenie na prezlečenie, základná kozmetika, milovaná konopná masť alebo vazelína na nohy. A tiež čítačka kníh, proteínové tyčinky, talizman pre šťastie. A kopec odhodlania. Ostatné si človek dokúpi na ceste,“ vysvetľuje cestovateľka a pridáva i čarovný zážitok.

Hneď v prvý deň jednej zo svojich púťi spoznala párik, Talianku Benedettu a Španiela Xaviho. „Stretli sme sa hneď v prvý deň za mestom Irun, v hmle, kde som sa stratila. Pomohli mi nájsť cestu, šli sme spolu, v prvý deň je fajn mať spoločnosť. Rozlúčili sme sa a myslela som si, že ich už neuvidím. O pár dní neskôr sme sa stretli v kláštore Zarautz, o ďalších 100 kilometrov znova v ubytovni uprostred lesa. Sedeli sme nad zohriatym jedlom z mikrovlnky, medzi rečou mi spomenuli, že sú spolu už pätnásť rokov. Hneď som vyhrkla otázku, kedy bude svadba. A oni so smiechom, že ak to dajú, tak v cieľi vo Finesterre, po tisícke kilometrov. Vzápätí sa opýtali, či im pôjdem za svedka. A naozaj, o niekoľko týždňov sme stáli na úrade v mestečku Finesterre, kde si povedali svoje „áno“. Unavení a šťastní pútnici.“ Compostela láka veľa veriacich, ale nielen ich. Dôvody na cestu sú rôzne. „Niektorí ide, aby strávil dovolenku alternatívne, niektorí ide zabudnúť, vychodiť si smútok, iní chce prekonať svoje limity,“ myslí si Viera.

V Ježišových stopách

Ku krajinám, ktoré ponúkajú diaľkovým turistom veľmi dobré podmienky, patrí trochu prekvapujúco Izrael. Od severu na juh, presnejšie od kibucu Dan pri hraniciach s Libanonom až po letovisko Ejlat na pobreží Červeného mora, sa tiahne v dĺžke viac než 1 000 kilometrov výborne značená Izraelská národná cesta. Najväčšou atrakciou približne dvojmesačného putovania je prechod púšťou Negev a jej kaňonmi. Turisti si však v Izraeli môžu odšliapať aj kratšie trasy, čiastočne kopírujúce tú „národnú“. Moja voľba padla pred časom na takzvanú Ježišovú cestu vedúcu

NOTA BENE

8 2022

Téma

13

z Nazareta ku Galilejskému jazeru, najnižšie položenému sladkovodnému jazeru na svete. Prechádza miestami, ktoré sa viažu k životu Ježiša Krista, no ponúka aj výstižný obraz súčasného Izraela. Arabské dedinky a mestečká sa striedajú so židovskými, v meste Kafr Kanna, teda v Káne Galilejskej, tam, kde mal Kristus na svadobnej hostine premeniť vodu na víno, zase plačlivé spievanie muezína vystrieda prenikavý zvuk kostolných zvonov. Vari najpôsobilivejší úsek prechádza cez báju horu Arbel. Jaskyne a rôzne prírodné otvory naokolo využívali v prvom storočí pred naším letopočtom vzbúrenci bojujúci proti judskému kráľovi Herodesovi. Keď po pár dňoch prídete k rozľahlej modrej hladine, k vodám, po ktorých podľa tradície kráčaľ Ježiš, plavil sa s učeníkmi a utíšil silnú víchricu, pocítite, kde ste. Na miestach vzniku našej civilizácie a kultúry.

Aj ďalšie štáty Blízkeho východu majú medzi svojimi turistickými lákadlami diaľkové cesty pre peších. Konkrétne Libanon a Jordánsko. V prvom prípade sa do niektorých častí krajiny neodporúča pre nestabilnú situáciu cestovať bez sprievodcu, v druhom prípade znalec miestnych pomerov pomôže z dôvodu komplikovanejšej orientácie na viacerých úsekoch trasy. Viera Orosová a jej dve kamarátky sa pred časom vybrali do inej, vskutku exotickej destinácie. Diaľková turistická cesta vedie aj hornatým Náhorným Karaba-

chom, medzinárodne neuznaným štátom. „Presnejšie viedla, po vojne v roku 2020 je chodník Janapar Trail, bohužiaľ, uzavretý,“ vysvetľuje cestovateľka. Trasa trojice dievčat pretínala husté lesy a neobývané oblasti. „Asi nikde na svete som nestretla milších a pohostinnejších ľudí. Ubytovali nás u seba, navarili večeru, dali nám pocit domova. Nebezpečenstvo Karabachu spočívalo v nestabilnej a nevyspytateľnej situácii. Sestra sledovala denne BBC, v prípade zmeny stavu by sa so mnou hneď spojila.“ Okrem zážitkov na celý život dievčatá získali aj doživotnú nálepku persona non grata – aspoň z pohľadu azerbajdžanských úradov.

Po našej červenej

Čoraz populárnejšou a známejšou diaľkovou cestou, aj medzi zahraničnými milovníkmi dlhých pútí, sa stáva naša Cesta hrdinov SNP. Ako dokazujú rôzne turistické fóra, 770 kilometrov dlhú červenú značku spájajúcu Devín s Duklianskych priesmykom už prekonalí mnohí Nemci, Francúzi či Izraelčania. Najmä pre milovníkov hôr spod Tatier však znamená absolvovanie magistrály často tú najvyššiu métu a akúsi turistickú povinnosť. Niektorí si púť predĺžia po najvýchodnejší bod Slovenska – vrch Kremenec a slovensko-poľsko-ukrajinský trojhoričný bod. Iní zase „esenpěčku“ absolvujú na etapy, z roka na rok.

Pomocou internetovej stránky si môžete nájsť „partáka“ na životnú púť alebo sledovať vašich známych na trase.

Českým pohraničím vedú dve unikátne diaľkové trasy, známe ako Via Czechia. Náročnejšia severná a o niečo miernejšia južná. Obe spájajú najzápadnejší a najvýchodnejší bod Českej republiky, prechádzajú významnými vrcholmi a tiež najexponovanejšími českými pohoriami. Aj na slovensko-českom pomedzí, na hrebeňoch Bielech Karpát či Javorníkov, môžeme stretnúť nabalených a odhodlaných dobrodruhov. „Kráčam zatiaľ iba tri dni, tak o mesiac by som chcel prechádzať Šumavou,“ prezradil mi pred časom istý mladík niekde pod Veľkým Javorníkom. Avšak v konečnom dôsledku je úplne jedno, kde zbierate kilometre. Nezáleží, či spoznávate rodnú krajinu, alebo prírodné prostredie s nádychom exotiky. Keď dosiahnete cieľ, príde ten pocit úľavy a radosti, no vzápätí aj istej prázdnoty. Ste na konci cesty, no vy túžite znova putovať...

1 (str. 13) Výraz šťastia a spokojnosti na tvári pútničky pri označení trasy symbolom mušle svätého Jakuba.

2 (str. 13) V Laponsku si hlavu vyvetráte doslovne, kráčate i niekoľko dní a nestretnete iného človeka.

3 Počas púti do Santiaga de Compostela si môžete zásoby dokupovať, oplatí sa preto kráčať nalahko.

Instantné dobrodružstvo

 Mária Múhl

Je skoré ráno. Ľudia v električke nervózne postávajú cestujúc do práce či školy. Dnes mi na pleci nevisí obľúbená kabelka, ale ruksak, z ktorého trčí karimatka. Som nevyspatá, ale usmievam sa a jemne voniam od ohňa. Toto nie je štandardný začiatok dňa. Idem domov z microadventure.

Dobrodružstvo nemusí byť o ďalekých cestách do exotických krajín, o skúmaní zabudnutých miest planéty v nehostinných podmienkach. Intenzívny pocit objavovania a situácie, pri ktorých rieši človek len základné potreby bytia, sa dajú prežiť aj na pár hodín v strede pracovného týždňa takmer za domom.

Na jednu noc

Bez dlhého premýšľania som si večer zbalila do malého ruksaku spacák a karimatku, pustila deťom krátke rozprávky a zamávala manželovi s tým, že sa uídme ráno. Sadla som na bicykel a vyrazila s priateľmi prespať do prírody.

„Boli časy, a nebolo to tak dávno, keď sme s kamarátmi pri pive rozoberali historky z ciest vlakom po Indii, výprav do Himalájí, dlhých plavieb v Severnom mori, expedícií do indonézskeho pralesov alebo roadtripov po kanadskej divočine. Dnes máme rodiny, povinnosti a málo času. Ale intenzívny pocit z dobrodružstva chceme zažívať ďalej. Tak si ho jednoducho robíme takto instantne,“ smeje sa večer pri ohni Mišo. Práve on prišiel pred piatimi rokmi s týmto nápadom. „Dovolenky v luxusných hoteloch pri bazéne radšej vymením za kemping v horách, túlanie sa malými dedinami bez turistov alebo opustené pláže. Starnem a nechce sa mi spať v každej diere za akéhokoľvek počasia. Nafukovacia karimatka a dobrý spacák však vyriešia väčšinu problémov,“ dodáva spokojne celoživotný cestovateľ.

Microadventure je krátke, lokálne, jednoduché a nakoniec aj lacné, a pritom stále zábavné, zaujímavé, osviežujúce a obohacujúce dobrodružstvo. Človek si ho vie užiť sám alebo s partiou. Namiesto posedávania pri pive v podniku si posedí do neskorej noci pri ohni. Zdriemne si pod nočnou oblohou a skoro ráno sa vráti domov či do bežného pracovného dňa. Stačí sa rozhodnúť a vyraziť.

Nápad z Anglicka

Propagátorom takéhoto osvieženia všedných dní a klasického denného stereotypu je Alastair Humphreys. Britský dobrodruh,

spisovateľ a rečník. Za svoju iniciatívu, ktorou motivuje a inšpiruje ľudí po celom svete, aby si svoje životy osviežili pravidelne dávkou dobrodružstva, dostal ocenenie časopisu National Geographic. Na internete koluje niekoľko krásnych videí, ako vyráža po práci s kolegami z Londýna vlakom do neďalekých lesov alebo k jazeru a ďalší deň o deviatej ráno sedia na porade. Za tých dvanásť hodín sa dá zažiť veľa zábavy a neočakávaných situácií. Pre mnohých ľudí je samotná noc pod hviezdami bez stanu nevšedný zážitok. Na prvý výlet inšpiroval Alastair aj môjho kamaráta Miša.

„Pred pár rokmi na jeseň som doma poobede pozeral do telefónu a preklikával sociálne siete. Narazil som na pekné video o ľuďoch z Anglicka, ktorí si vyrazili na microadventure. Vonku sa v ten týždeň oteplilo a ja som sa behom pár minút rozhodol. Nechcelo sa mi pozeráť videá a ticho závidieť,“

hovorí o svojich začiatkoch Mišo. „Za pätnásť minút som si zbalil veci, sadol na bicykel a vyštartoval som k Dunaju. Po hodine šliapania som si našiel malú štrkovú pláž, začal opekať špekáčky a otvoril si víno,“ dopĺňa a opisuje, ako popritom sledoval lode a západ slnka. „Užíval som si posledné teplé dni v roku sám pri vode. Večer som si vyrobil jednoduchý prístrešok a ľahol do spacáku.“

S príchodom tmy sa doprava na Dunaji zintenzívnila. „Osvetlené výletné lode a dunenie bratislavských diaľničných mostov mi robili nočnú kulisu. Celá romantická noc pod hviezdami dopadla fiaskom. Okolo tretej sa zatiahlo, prišla búrka a ja som sa v tme a daždi vracal domov. S manželkou sme sa ráno na mojom výlete strašne smiali. O pár mesiacov som išiel s kamošmi znova, už sme si lepšie pozreli predpoveď.“ Odvtedy chodí partia kamarátov namiesto na pivo na nočné výlety.

V lete aj v zime. Niekedy vo dvojici, inokedy sa ich nazbiera aj päť.

Stratégia táborenia

Jedným z pravidelných účastníkov mikrodobrodružstiev je Marek. S Mišom sa poznajú od základnej školy, ale popri zamestnaniach a rodinách už nestíhajú chodiť na spoločné túry.

„Volám to karpatsko-dunajské nočné výlety. Na pár hodín sa prepnem do víkendového modu a neriešim v hlave každodenné veci. Inak si užívam miesta, ktoré bežne navštevujem za svetla počas dňa,“ hovorí Marek o svojej motívácii chodiť na nočné prespávačky. „Spoznať okolie mesta v noci v tme má pre mňa silnú pridanú hodnotu. Úžasné sú zimné výlety, tento rok sa nám podarilo vyraziť na noc s prvou bratislavskou chumelicoou. Vonku padali vločky, všetko bolo zahalené snehom. My sme sa

o ôsmej večer streli na zastávke a s čelovkami sme šliapali hodinu po Devínskej Kobyle. Opekali sme si a spali v prístrešku. Ráno som už o pol deviatej debatoval s kolegom v zasadačke. Nikto okolo netušil, čo som s kamošmi v noci absolvoval.“

Mareka na podobné mikroexpedície netreba prehovárať. „Bratislava je v tomto úžasná. Má dunajské pláže, staré kameňolomy, skaly a prístrešky v karpatských lesoch. Tie sú, mimochodom, v noci veľmi aktívne. Nielen srnky, daniela a divé svine stretávame počas nočnej prechádzky. Na Devínskej Kobyle je aj o jedenástej v noci veľa bežcov. V novembri sme v páperových bundách posedávali pri ohni a odrazu vedľa nás prebehol chlap bez trička, len v trenkách.“

Nájsť vhodné miesto bolo na začiatku jednoduché, každý mal tipy na zaujímavé zákutia. Časom sa však lokality minuli a dnes to už dá zabráť. „Chce to trochu praxe, mať

oči otvorené počas bežných výletov cez víkend. Hľadáme miesta, ktoré sú niečím zaujímavé, majú atmosféru. Musia však byť dostupné do pol hodiny, aby sme sa ráno vedeli rýchlo dostať domov. Nechceme byť na očiach,“ vysvetľuje Mišo stratégiu. „K Dunaju sa veľmi nedá chodiť v lete kvôli komárom, ale okolie Bratislavy je v tomto naozaj jedinečné. Niekedy chodíme MHD, inokedy na bicykloch, najnovšie máme plán využiť ločky,“ rozpráva o najbližších zámeroch.

Divočina neďaleko centra

Ja som sa z domu vybrala autobusom. Vystúpila som v polovici Devínskej cesty na dohodnutom mieste. O pár minút prišli dvaja kamaráti na bicykloch a spolu sme vyrazili hľadať miesto na nocovanie. Hodinu sme sa túlili v húštine pri Dunaji. Preskakovali po popadaných kmeňoch, hľadali chodník, dostatočne širokú pláž. Ako som zistila, tlačný remorkér dokáže na Dunaji vytvoriť slušné vlny. Môj spacák som zachránila na poslednú chvíľu. Západ slnka i večerný rozhovor pri ohni ma úplne vytrhli z reality všedných dní. Po rieke sa premávali výletné lode plné turistov smerujúce do Viedne a Budapešti. Neďaleko od nás hľodal bobor kmeň stromu. Divočina len desať minút cesty od centra mesta. Po polnoci som si ľahla do spacáku, nastavila som budík na šiestu ráno a chvíľu pozorovala hviezdy.

Ráno bolo rýchle. Horalka, čaj z termosky, spacák natlačiť do ruksaku a o pár minút som čakala na ranný autobus. Keď som otvárala doma dvere, celá rodina ešte drielamala. Deti sa čudovali, prečo voniam od ohňa. O deviatej som už bola na stretnutí s klientom. Celý deň som však žila z nášho mikrodobrodružstva a cestou domov som hľadala v online mape miesta na jesenné pokračovanie.

Marek to po ceste v rannom autobuse zhrnul takto. „Je to pre mňa úplná záchrana. Cez víkend sa často nedostanem do prírody. Fyzicky, ale hlavne mentálne pritom úplne vypnem. A je to skvelá príležitosť stretnúť kamarátov, porozprávať sa, prebrať novinky a poradiť sa. Doma mi to tolerujú.“

Dotknúť sa sna

 Jana Čavojská Archív M. N.

Na dobrodružstvo nesmieš byť lenivý, na zložité krajiny musíš dozrieť a jedna návšteva určite nestačí, odporúča cestovateľ Martin Navrátil, ktorý navštívil 184 krajín.

Na veľa miest sa Martin vracia aj niekoľkokrát a zakaždým tam objaví niečo nové. Hovorí, že sa mu v živote splnilo toľko snov, že je maximálne spokojný, aj keby mu niekto hneď teraz zakázal cestovať. Dostal sa na Antarktídu, trekoval za severným polárnym kruhom, pokúsil sa prejsť zamrznutý Beringov prieliv. Hovoril so somálskymi pirátmi aj bojovníkmi Talibanu. Napriek tomu tvrdí, že dobrodružstvo nájdeš trebárs aj vo vedľajšej ulici. Stačí vybočiť zo zabehaných kolají.

Ktorá bola tvoja prvá krajina?
Rakúsko, samozrejme.

Myslím také vážnejšie cestovanie.
To bola Sýria a Jordánsko v roku 1997. Keď som mal osem rokov, otec ma zoberal do kina na Indianu Jonesa. Dostala ma scéna, ako vchádza do Petry. Veľmi som tú Petru chcel vidieť. Pýtal som sa otca, kedy tam pôjdeme. Vtedy bol ešte socializmus. Na to zabudni, odpovedal mi. Ale sníval som, že tam pôjdem. Keď prišli deväťdesiate roky a dalo sa cestovať, našetril som si peniaze a išiel som do Jordánska a Sýrie. Videl som Petru, splnil sa mi sen. Bolo krásne konečne sa dotknúť toho, o čom som sníval. Aj keď možno ešte krajšia bola cesta za tým. Nie ako dnes, že vidíš lacnú letenku a odletíš si. Vtedy som cestoval autobusom.

Ako na teba zapôsobil svet Blízkeho východu?
Omamne. Bolo to veľmi pozitívne. Starou neklimatizovanou karosou sme išli dva dni cez Balkán. Ráno práve vychádzalo slnko, keď sme vchádzali do Istanbulu. A ja som sa roztopil. Bol to môj prvý kontakt s exotikou.

Dnes si ešte pred cestou môžeme na internete vyhľadať množstvo informácií a obrázkov, miesto, kam sa chystáme, dopredu spoznať do detailu.

Nemáš pocit, že prežiť dobrodružstvo už nie je také samozrejmé?

Ja si myslím že dobrodružstvo sa dá nájsť úplne všade. Otázka je, či vybočíme zo zaužívaných chodníčkov. Veľa ľudí povie, že na svete sú samé turistické miesta. Ideš do Thajska? Veď to je turistická krajina! Ľudia navštívia krajinu raz, pozrú si známe miesta a majú pocit, že ju spoznali. Vidia pamiatky a nevrátia sa hľadať niečo iné. Na dobrodružstvo sú leniví. Pre mňa krajina nekončí prvou návštevou. Rád sa vraciam. V Uzbekistane či Indii som bol veľakrát a stále tam nájdem veci, ktoré ma nesmierne bavia a obohacujú. Úplne nepochopiteľné pre mňa je, ak sa niekto pre cestovanie rozhodne kvôli lacnej letenke.

Prečo cestuješ ty?
Napĺňa ma to. Je to moja práca a celoživotné štúdium. Nedávno som bol piatykrát v Afganistane. Popri tom si o ňom neustále študujem ďalšie veci. Baví ma aj cesty vymýšľať a vybavovať všetko okolo nich. Vráťane rôznych povolení.

To znie takmer masochisticky, že ťa baví vybavovať povolenia.
V niektorých situáciách si poviem: je mi toto ešte treba? Ale neznášam, keď niekto tvrdí, že sa niečo nedá. Keď ešte Saudská Arábia nevydávala turistické víza, išiel som po ne na ambasádu. Vyhodili ma, vrátil som sa komínom, niečo som im povedal a oni sľúbili, že nájdu spôsob. Trvalo to dva mesiace a nakoniec som víza získal. Podobne komplikované to bolo s povoleniami na prechod Beringovho prielavu. Stratíš pri tom nervy, niekedy si úplne na dne. Ale nakoniec sa to podarí.

Užiješ si cestovanie, aj keď nejdeš sám, ale sprevádzaš klientov?
Vtedy sa musím držať daného programu. No snažím sa nájsť niečo

navyš. Keď program skončí, poviem ľuďom, že sa môžu ku mne pridať, ide me hľadať niečo nové, ale neviem, ako to dopadne. Môže to byť pamiatka, varenie plovu alebo čaju. Nič veľkolepé. Sprevádzam aj v krajinách, do ktorých nemám výlety v ponuke, ak ma však niekto osloví, tak sa na tom môžeme dohodnúť. Ide o nebezpečnejšie alebo takzvané vojnové krajiny ako Somálsko, Afganistan, Irak. S klientmi sa však najprv musíme veľmi dobre spoznať. Lebo také krajiny stoja veľmi veľa peňazí a môže v nich vyjsť všetko a absolútne nič. Takže klienti musia akceptovať, že v prípade nebezpečenstva, alebo ak budem mať niekde zlý pocit, tak tam jednoducho nepôjdeme. Riziko nikdy nestlačím na nulu. Ale dokážem ho minimalizovať.

Prečo si začal cestovať do nebezpečných lokalít?

To prišlo časom. Je to ako matematika: nezačneš deriváciami. Začal som bežnými destináciami. Postupne som hľadal náročnejšie. Na také cestovanie však potrebuješ skúsenosti. Ľudia niekedy majú pocit, že keď navštívili Thajsko, tak prečítali systém a môžu ísť do Afganistanu. Nedokážu potlačiť ani pocit, že musia mať všetko zaznamenané. Chcú fotiť na miestach, kde sa to nesmie. Chcú sa všade dostať. Ale treba sa naučiť, že veci nemusia vyjsť, a nesmie ťa to vnútorne škrieť. Nesmieš zbytočne tlačiť na pílu. Som veľmi rád, že na niektoré miesta som cestoval, až keď som bol starší. Ak by som mal o desať rokov menej, už by sme sa dnes nemuseli rozprávať... Ako malý som chcel byť vojnový reportér. V Iraku som o tej práci niečo z veľkej diaľky zistil. Veľmi sa mi to páči, ale nemám na to. Mám sa rád. Nenechám na seba strieľať. Cestujem do nebezpečných krajín, ale nechodím na frontové línie.

Ktorá bola tvoja prvá menej bežná krajina?

Afganistan pred desiatimi rokmi. Vedel som, že môžem získať víza. Z veľvyslanectva ma však vyhodili, že ako si to predstavujem. Vrátil som sa. Konzul ma len skúšal. Aj otázkami typu: Prečo nechceš ísť aj tam a tam? Odpovedal som mu, že tam je to nebezpečné. Tým som si získal jeho dôveru. Podpísal som, že sa budem držať plánu.

Prečo práve Afganistan?
Všetci o ňom hovorili, ale takmer nikto tam nebol. Chcel som ho vidieť na vlastné oči.

Aký bol pred desiatimi rokmi?
Mestá boli šťastné, dediny boli smutné. Nedávny nástup Talibanu je vzbura dedinského prostredia proti obrovskej korupcii a nefunkčnosti právneho systému. My sa pohoršujeme nad tým, že ženy nemôžu v Afganistane chodiť do školy. Je to strašné. Ale ani za predchádzajúcej vlády sa na dedinách nestavali školy. V mestách bolo

vidno rozvoj, ale na dedinách ľudia nemali lepší život. Žili zo dňa na deň, nemali základné práva, videli korupciu a bezprávie – a zrazu prišiel Taliban a nastolil poriadok. Niekoľko ukradne? Odseknú mu prst. Kriminalita prestane. Je to primitívne, ale ľudia si povedali, že radšej podporia takýto systém. Tým nechcem povedať, že Taliban mi je sympatický, len hovorím, kde sa asi stala chyba.

Plavil si sa na Antarktídu, pokúsil si sa o prechod zamrznutého Beringovho prielavu, dal si Arctic circle trail v Grónsku. Baví ťa divočina a prekonávanie hraníc fyzických možností?
Baví, ale nerobím to kvôli adrenalínu. Nechcem si ani posúvať hranice. Jednoducho to chcem skúsiť. Vždy sa snažím minimalizovať problémy. Na Beringov prielav som chcel ísť len so skúseným polárnikom, hoci som mu zaplatil pár tisíc eur navyše. Lebo v tom prostredí sa nevyznám. Spíš pri mínus päťdesiatich stupňoch. Nikto ti nepomôže, ak sa niečo stane. Vtedy si

uvedomíš, že stačí zle stúpiť, vytknúť si členok a máš obrovský problém.

Akú prípravu si Beringov prielav vyžadoval?

Pripravovali sme sa trištvrte roka. V posilňovni sme ťahali sane – naložil sme si dvestokilové závažia a cvičili s nimi. Pripravený musíš byť aj psychicky. A čím je človek starší, tým viac vyjednáva sám so sebou.

Vyplatila sa tá drina v posilňovni?
Vďaka nej som expedíciu nepociťoval ako fyzicky náročnú. Čakal som, že to bude ťažšie. Morská hladina nezamrzla hladko. Vytvorili sa kopčeky. Nerozčuľovalo ma to, hoci sme sa pohybovali pomaly. Kým to šlo, tak na lyžiach, keď nie, pešo. Ani som necítil, že za sebou ťahám osemdesiatkilové sane.

Zamrznutý prielav sa vám nakoniec prejsť nepodarilo. Museli ste to vzdať po desiatich dňoch. Čo sa stalo?
Veľmi sa oteplilo. Z mínus 35 na plus 1 stupeň. A mala prísť silná vích-

NOTA BENE
8 2022
Rozhovor

19

rica. Náš sprievodca Viktor bol klasický Rus. Nezastavil sa pred ničím. Keď on povedal, že musíme končiť, tak som nevyjednával. Pár ľudí áno. Dali tomu trištvrte roka príprav a tesne pred cieľom to nechceli vzdať. Ale ja som vedel, že Viktor má skúsenosti a urobil najlepšie rozhodnutie.

Ako ste sa odtiaľ dostali?

Priletel po nás vrtuľník. Potom prišla brutálna víchrica, nárazový vietor s rýchlosťou 250 kilometrov za hodinu. Takže aj tí, čo pochybovali, pochopili, že sme naozaj nemohli pokračovať. Dva týždne sme boli zatvorení v Lavrentii, jednej z najvýchodnejších ruských dedín. Začala pandémie koronavírusu. Domov sme sa vrátili poslednými letmi.

Koľko ľudí prešlo zamrznutým Beringom?

Za celú históriu deväť. Jednoduchšie je ísť na južný alebo severný pól. Tam je totiž predvídateľnejšie počasie. Ktovie, či cez Bering ešte vôbec niekto prejde. Kvôli globálnemu oteplovaniu. Kamaráti z Čukotky mi pšu, že zimy prichádzajú neskoro a jar zas veľmi skoro, vlni o jeden a pol mesiaca skôr ako zvyčajne. More nestihne zamrznúť.

Je miesto, kam by chcel ísť, ale fyzické možnosti by ti to nedovolili? Napríklad Mount Everest?

Everest to nie je. Nie som horolezec. Komerčný výstup naň ma ani neláka. Prirovnám to k Antarktíde. Mohol som tam ísť veľkou zaoceánskou loďou. Ale tak som sa Antarktídy dotknúť nechcel. Až keď som natrafil na stodesaťročnú plachetnicu, bolo to ono.

Veľa cestuješ do krajín subsaharskej Afriky. Pamiatky tam veľmi nie sú, je to nebezpečné, strašne drahé, no za tie peniaze dostaneš len málo pohodlia. Za čím tam chodíš?

Afrika je skôr o živote. Za zážitkom niekedy cestuješ dlhé dni a kilometre. Naposledy sme išli v Čade cez púšť sedem dní dvanásť hodín denne v päťdesiatich stupňoch Celzia. Ale keď sme potom zbadali národný park Ennedi, dostali sme takú emočnú pátku, že to za sedem dní útrap stálo. Afrika je drahá a náročná na cestovanie. Najdrahší kontinent vôbec. Baví ma kombinácia prírody, ľudí, kultúry. Už nemusím vidieť všetko. Radšej si sadnem na trhovisko na pivo, kávu. Sledujem svet okolo a Afrika príde za mnou.

Je pre teba pri cestovaní dôležitý kontakt s miestnymi?

Už áno. Voľakedy nebol. Chcel som vidieť viac pamiatok. Teraz ma viac baví cestovanie ako bolo teraz v Afganistane: viac sa rozprávať s ľuďmi a získať ich pohľad na veci. Aj keď je to len čriepok celej situácie.

Teraz plánuješ Líbyu. Čo tam?

Pamiatky. Na histórii nás učili, že najkrajšie antické pamiatky nenájde v Grécku a Taliansku, ale v Lí-

banone, Sýrii, Líbyi a Alžírsku. Videl som ich v Alžírsku. Nepotrebuješ tam ani plániky popisujúce, ako tie miesta vyzerali. Vidíš ich krásne zachované priamo pred sebou. Keď mi povedali, že v Líbyi je to ešte lepšie, hneď som povedal, že idem.

Aj napriek situácii, aká tam je?

Preto si vždy vyhľadávam miestnych sprievodcov, nazvime ich fixeri, ktorí vedia, čo robia. Nie je ľahké nájsť dobrých fixerov. Najlacnejších

neberiem. Ak niekto ponúkne nižšiu cenu široko-ďaleko, nebude za tým nič dobré. Niektorí sľubujú hory-doly. Mám na nich pripravené také nášlapné míny: ak sa niekam nedá ísť pozrieť, poviem, že chcem ísť práve tam. Ak ten človek povie, že to vybaví, skončili sme. Chcem, aby fixer dokázal reálne zhodnotiť situáciu. Tak ako náš fixer v Afganistane. Keď sme v roku 2021 chceli ísť do Bamyanu, otvorene povedal nie, lebo počul, že Taliban schádza z hôr.

Vlani ste tam boli tesne predtým, ako Taliban prevzal vládu nad celou krajinou.

Dva týždne predtým.

Bolo cítiť, že sa niečo také chystá?

V Kábule nie. V iných mestách som vnímal nervozitu. Ľudia si však nepripúšťali, že by sa niečo také stalo. Ako sme si my nepripúšťali, že začne vojna na Ukrajine. Bolo to niečo veľmi vzdialené, a keď to zrazu prišlo, všetci boli z toho pať.

Aká je situácia v Afganistane teraz? V júli si tam bol už piatykrát.

Je to zlé. Problém je aj s potravinami. Ľudia sa rozhodujú, či kúpiť benzín, alebo olej na varenie. Taliban síce deklaroval, že bude iným Talibanom ako v rokoch 1996 – 2001, ale boli to len pekné slová pre svetovú verejnosť. Zaviedol presne tie isté zákony. Zakázal hudbu a tanec. Muži musia mať brady. Kto ju nemá, ide do väzenia. Ženy musia chodiť zahalené. Nesmú sa vzdelávať. Môžu doštudovať vysoké školy, ale nové ročníky sa neotvárajú. Na mnohých miestach dokonca vôbec nesmú vychádzať von. Tieto zákony sa uplatňujú rôzne. Napríklad v Kandaháre je úplný stredovek, ale v Kábule si ženy ešte robia, čo chcú. Môžeme mať hocikaký názor na to, čo v Afganistane urobil Západ a Američania, ale pravda je, že ľudia sa vtedy nadýchli slobody. Taliban zatiaľ nechce vo veľkých mestách tvrdo zakročiť. Vie, že ak by to urobil, svet jeho vládu neuzná a nezruší sankcie. Taliban má niekoľko krídel a zdá sa, že sú blízko k občianskej vojne. Pri hranici s Pakistanom je aktívny Islamský štát.

Pohybovali ste sa tam bez problémov? Alebo ste potrebovali veľa povolení?

Oproti minulosti sa dá teraz cestovať viac-menej všade. Predtým v mnohých oblastiach hrozilo nebezpečenstvo od Talibanu. Teraz Taliban kontroluje všetko. Na každé mesto potrebuješ povolenie. Dobrý fixer ho vybaví za dve – tri hodiny. Takže prídeš do hotela, počkáš na povolenie a potom vyrazíš do mesta. Musíš si dávať pozor, čo fotíš. Všade je tajná polícia Talibanu a jej pravá ruka nevie, čo robí ľavá. Jeden bojovník Talibanu mi povedal, že má dvadsaťdva rokov a osem z toho bojuje. Pýtal sa, či som veriaci. Nie som, ale v takých situáciách radšej hovorím, že som kresťan. Keby bola vojna, hneď ňa odbachnem, odpovedal mi. Oznámil mi aj, koľko zabil Amíkov, aké bomby nastražil, že sa jeho brat vyhodil do vzduchu ako samovražedný atentátnik. Cítil som sa tam však bezpečnejšie ako v Somálsku. Pre Talibanov je sväté, čo povie mullah. Poznáš teda pravidlá.

Zaujímalo členov hnutia Taliban, čo si o nich myslíme my v Európe?

Nie. Keď som sa toho mladého bojovníka spýtal na jeho sen, napríklad mať rodinu, povedal, že chce

študovať korán a bojovať za Taliban. Nehnevám sa za to na bežného vojaka. On nepozná nič iné. Skôr sa hnevám na tých, ktorí zrušili školy a povolili len náboženské školy, kde sa učí korán. Taliban sa škôl bojí. Vzdelanie podporuje zvedavosť. On potrebuje slepú dôveru.

V čom bolo Somálsko horšie?
V bezpečnosti. Zažil som výbuch bomby kilometer odo mňa, cítil som tlakovú vlnu. V Afganistane sa nemusíš pohybovať v pancierovom aute, v Somálsku áno. Taliban zatiaľ aspoň drží pokope a garantuje bezpečnosť. Somálci nie. Stali sme sa súčasťou hry medzi prezidentom a premiérom. Úplnou náhodou sme stretli premiéra. Podal si s nami ruky a prezident mal pocit, že nám odovzdal nejakú tajnú informáciu. Nepustili nás na odlet lietadla. Držali nás na polícii, pohádal som sa s nimi. Nakoniec to dopadlo dobre, ale museli sme kupovať nové letenky.

Za čím si do Somálska cestoval?
Vždy som chcel vidieť Mogadišo a naskytla sa aj príležitosť ísť do oblasti Puntlandu, známej pirátmi. Chcel som sa ich opýtať, prečo to robili.

Čo si sa dozvedel?
Keď v 90. rokoch začala občianska vojna, vláda nedokázala ochraňovať more. Využili to lode z iných

krajín – Ruska, Indie, Číny, Saudskej Arábie, Japonska – a začali tam loviť ryby. To zobralo obživu miestnym. Organizovali si gangy a prepádali rybárske lode. Somálski rybári mohli opäť loviť ryby a z toho, čo ukoristili, pomáhali gangy dedinám. To, že začali prepádavať aj obchodné lode, bola ich nenásytnosť. Piráti už neexistujú. Porátali sa s nimi Číňania. Ale už sa ani nesmie loviť len tak mirnix-dirnix.

Niektorí ľudia odsudzujú cestovanie do krajín ovládaných diktátormi a nedemokratickými režimami, lebo cestovateľ ich de facto podporuje. Ako sa k tomu staviaš ty?

Majú pravdu. Napríklad v Afganistane nedáš štátu nič okrem poplatku za víza. Ale v Severnej Kórei skončí v rukách štátu úplne všetko. Bol som tam a podporil som ten režim. Aspoň o tom hovorím. Chodím do škôl a rozprávam, ako to tam vyzerá. Ale ani režimy v Thajsku, Laose, Barme, Vietname, na Kube nemajú s demokraciou veľa spoločného. Preto nerozumiem výčitkám od ľudí, ktorí tieto krajiny navštevujú. Všade môžeme aspoň podporiť miestnych ľudí.

Okrem sprevádzania turistov robíš aj itineráre na mieru. Chcel niekto od teba niečo vyslovene bláznivé?

Prechod z Libanonu do Izraela. To neurobil nikto od roku 1948, ale kto sa

stane súčasťou libanonskej alebo izraelskej jednotky, možno sa mu to podarí. Jeden človek chcel prejsť z Južnej do Severnej Kórei. Veľmi rýchlo by ho zastavila guľka.

A niečo zaujímavé, pri čom si si povedal – prečo to mňa nenapadlo?

Takých vecí zatiaľ veľa nebolo. Raz chcel ísť niekto po stopách japonskej whisky. To ma baví. Cestovanie, ktoré má tému.

A tvoje najväčšie dobrodružstvo?

Každý deň by som ti povedal nejaké iné... Dobrodružstvom bolo aj 450 kilometrov po Dunajskej cykloceste v Rakúsku. Alebo cesta po gotických kostolíkoch na Gemeri. Raz som si objednal tour po Bratislave starými škodovkami. Mesto som videl úplne inak. Veľmi ma dostala posledná cesta do Afganistanu. Bola ako jazda na húsenkovej dráhe. Stále mám z nej pretlak v hlave.

1 (str. 19) Martin Navrátil v afganskom Kandaháre.

2 (str. 20) Výlet k ľadovcu.

3 (str. 21) Plachetnica, na ktorej sa Martin plavil na Antarktídu.

4 (str. 20) Bojovník Talibanu.

5 (str. 21) Najväčší plávajúci slum na svete v Lagose v Nigérii.

6 Martin na ostrove Tristan da Cunha, najizolovanejšom ostrove na Zemi.

Knihomol' na cestách

 Dagmar Gurová Archív I.J.

Na mape si pospájal zaujímavé miesta v šiestich štátoch a vybral sa tam na bicykli. Ivan Janík chcel spoznať krajinu, ale najviac ho prekvapili ľudia. Pri šliapaní do kopcov si opakoval mená tých, ktorí mu pomohli.

Ivan Janík nemá auto ani vodičský preukaz. Cestuje na bicykli, vlastným tempom, aby mal čas spoznávať krajinu a ľudí. Väčšinou vyráža sám, vždy ide naľahko. Vybavený brašnami na bikepacking si vystačí celé týždne. Za deň prejde aj 160 kilometrov. Často prespáva vonku, nadivoko, a líšky mu naozaj dávajú dobrú noc.

Znie to ako dobrodružstvo dostupné len pre najzdatnejších. Ivan však hovorí, že sa k tomu môže dopracovať každý, koho takýto spôsob cestovania chytí. Sám začal výraznejšie športovať až pred niekoľkými rokmi. „V detstve som vonku na sídlisku hrával hokej a futbal. Na vysokej škole ma bavilo bicyklovať, ale potom som sa pohybu dlho nevenoval.“

Voľný čas trávil pri knihách, ktoré majú dodnes veľký priestor v jeho byte i živote. Na instagramovom účte @knizna_fetka uverejňuje knižné tipy pre fajnšmekrov. Prekladá ich zážitkami z vysokohorských túr a bikepackingu. Má tam uložené príbehy zo svojho prvého ultramaratónu a veľa dobrého jedla. Spomína tiež rôzne komplikácie, ktoré ho na cestách postretli. Vtipne opisuje nástrahy počasia a prespávania vonku, včelí štipanec za jazdy či únik pred zúrivým psom. Nezdráha sa priznať únavu, obavy, rozbúrené emócie a zverejniť fotku, na ktorej vyzerá „dosť použito“. Všetko toto približuje dobrodružné cestovanie ľuďom, ktorí by si naň možno nepripadali dosť silní, skúsení či odvážni.

Plány a prekvapenia

Ivan začínal kratšími vzdialenosťami v známom prostredí. Pred trojtýždňovým bikepackingom, počas ktorého sa chystal prejsť cez šesť krajín, si dal dva testovacie víkendy na Slovensku. „Chcel som zistiť, či ma to bude baviť. Overiť si, či mám všetko, čo budem potrebovať, či mi vyhovuje rozloženie tašiek na bicykli, ako sa mi bude spať vonku,“ hovorí. Na začiatok si vybral trasu po miestach, ktoré poznal, no aj tam zažil prekvapenia. V okolí Trenčianskych Teplic ho zastihla búrka. Miesta na spanie vonku, ktoré si dopredu vyhládol, vytopilo. „Práve tam bol festival a zdalo sa, že všetko ubytovanie je vypredané. Voľnú izbu som našiel na poslednú chvíľu,“ spomína. „Bol to veľmi stresujúci okamih, ale veľa ma naučil a pomohol mi pri ďalších výletoch.“ Druhý testovací víkend

strávil v Rakúsku. Zámerne si vybral krajinu, ktorej rečou nehovorí. Cesty si dôkladne plánoval a robí to doteraz, ale svojich zámerov sa nedrží za každú cenu.

„Používam aplikáciu mapy.cz, kde si ukladám každú pamiatku a zaujímavosť, ktorú by som chcel niekedy vidieť. Pri plánovaní trojtýždňového výletu som pospájal niektoré z týchto bodov a preveril som cyklotrasy, aby som nešiel napríklad cez zarastené neprejazdné lúky.“

Na každý deň si naplánoval 120 až 130 kilometrov. Rátal s pauzami na jedlo, prípadným blúdením, pamiatkami. „Ani raz mi to nevyšlo. Buď som to prešvihol, alebo som prešiel menej.“

Pri pohľade na fotky z tohto výletu vzniká dojem, ako by podchvíľou šliapal do kopcov. „Bolo ich tam dosť. Ku koncu som už nevládal. Plánoval som ísť ešte do Slovinska na Vršič, ale uznal som, že mám dosť a zrušil som to.“

Zvuky noci

Na trojtýždňovú cestu si zobral len dva dresy a dvojce cyklistické nohavice. Na noc alebo prechádzky po meste mu poslúžili šortky a tričko. Na spanie sa osvedčila teplá páperová bunda, ktorá sa dá poskladať do malého balíčka. Je vraj oveľa lepšia ako bavlnená mikina, cez ktorú prefukuje.

Prespávanie vonku bolo zo začiatku intenzívne. „Prvú noc som vôbec nespal. Doteraz si ju pamätám. A tie hviezdy nad hlavou. Bolo fantastické, ale aj ťažké zaspáť mimo svojich štyroch stien.“ Nočná príroda je veľmi hlučná. Monotónne bzúčanie a cvrlikanie hmyzu znenazdajky preruší štekot líšky alebo ručanie jeleňov. „Treba si na to zvyknúť. Prvý raz som sa stále stráhal, ale teraz pootvorím oko a hneď zaspím.“

Ľuďom, ktorí sa pri najmenšom zvuku budia, radí spať pri poli. Monokultúry nie sú také plné rôznorodého života. „O deviatej večer tam všetko stíchne.“

Prvú noc vonku odporúča v blízkosti útulne, v ktorej sa dá v prípade problémov schovať. Teda, ak si na rozdiel od Ivana nevyberiete prístrešok, v ktorom sa zabývali sršne.

Potenciálne miesta na spanie – kostoly, futbalové ihriská či cintoríny si ešte pred cestou hľadá na mapy.cz blízko dedín alebo malých mestečiek. „Najskôr si ich pozriem cez Google Stre-

et View, a keď mi vyhovujú, uložím si ich do mapy. Takmer na žiadnom z tých miest som zatiaľ nespal, ale boli to mentálne pomôcky pre prípad, že by som nevládal ísť ďalej.“

Neúprosný zvon

Jedno z nich bolo pri odľahlom kostolíku, kde sa aj uložil, no nakoniec neostal. „Bolo tam ticho a tma, ale dve minúty potom, ako som zavrel oči, začalo niečo šramotiť na povale kostola. Prepadol ma iracionálny strach. V momente som balil veci a presunul som sa o desať kilometrov ďalej,“ spomína. „Nocoval som aj pri kostole, v ktorom každú polhodinu odbýjal zvon. Bolo to hrozné. Napriek tme a závetriiu som sa vôbec nevyspal, ale nevládal som sa presunúť ďalej a nejako som tú noc pretrpel.“

Ideálne miesta na spanie našiel počas nedávneho výletu. „Na trase som mal bývalé železničné staničky alebo autobusové zastávky, prerobené na prístrešky. Boli medzi dvoma dedinami, spal som pod strechou, v tichu, závetrí a v tme.“

Vo viacerých krajinách je spanie vonku zakázané, ale viac-menej sa toleruje, ak spáť nie je príliš na očiach. Vo Švajčiarsku Ivan našiel výhodné miesto pod prístreškom na futbalovom ihrisku. Večer mala byť búrka, tešil sa že nezmokne. „O jedenástej prišiel SBS-kár a povedal, že tam nemôžem spať, lebo je to súkromný pozemok. Chápal, že sa chcem schovať pred búrkou. Pozrel na radar a povedal mi, že mám ešte hodinu na to, aby som si našiel nové miesto. Nakoniec som spal na lavičke iného futbalového ihriska.“

Ivan jazdí na ocelovom bicykli, takže pred búrkou má rešpekt. „V telefóne mám niekoľko aplikácií na počasie, ktoré priebežne sledujem, pozerám sa aj na radar. Ak ide búrka mojim smerom, nájdem si miesto, kde sa včas schovám. Na bicykel sadám, až keď prehrmí.“

Počasie sa môže veľmi rýchlo zmeniť, ako zažil na bikepackingu v Rakúsku. Podľa predpovede ho búrka mala obísť, ale pre istotu si našiel miesto na spanie pod strechou. „Nakoniec v noci prišli tri búrky. Bola to veľká diskoteka, nonstop sa blýskalo. Spal som pod rozhladňou na najvyššom kopci v okolí. Z jednej strany bicykel, z druhej kovový rebrík. Nemohol som robiť nič iné, len dúfať, že ma to netrafí.“

Koláč na privítanie

Počas dlhšej cesty občas vyhľadá klasické ubytovanie, aby si mohol dobiť prístroje, pohodlnejšie vyprať veci a poriadne si oddýchnuť. Väčšinou si ho treba objednať dopredu, ale niekedy pomôže šťastná náhoda. „Bol som dosť unavený a chystal som sa nájsť miesto na noc. Práve som zvažoval, že na druhý deň využijem hotel, keď sa mi prihovorila francúzska cyklistka. Vysvitlo, že je tiež bikepackerka. Pýtal som sa na spanie vonku vo Francúzsku. Vraj sa dá spať hocikde, ale túto noc môžem ostať u nej,“ spomína Ivan. Veľmi sa potešil, no nebol si celkom istý, či to myslela vážne. Presvedčila ho, keď povedala, že sama vie, ako po únavnom dni také pozvanie dobre padne.

„Počas troch týždňov na cestách ma najviac prekvapili ľudia. Aj keď som bol unavený a špinavý, dali sa so mnou do reči. Ponúkli mi vodu, nocľah, pomoc alebo sa chceli len porozprávať.“ Najsrdečnejší boli tí, ktorí cez aplikáciu warmshowers.org cyklistom ponúkajú nocľah u seba doma. „Vo Francúzsku mi pani upiekla koláč na privítanie. Objednala mi pizzu, poukazovala dedinu, aby som sa tam vyznal. Na druhý deň jej manžel pripravil kráľovské raňajky. Bolo mi až čudné, že ma takto hostia. Nevedel som, čo mám robiť, ale povedali, aby som len sedel a užíval si to.“

Ivan by sa znova rád stretol so všetkými, u ktorých takto spal. „Boli fantastickí. Nechcel som na nich zabudnúť. Často som si počas šliapania opakoval ich mená ako svoju osobnú ďakovaciu modlitbu.“

Príjemné ľudské stretnutia mu padli o to lepšie, že cestoval sám. „Nerobí mi problém byť sám, nenudím sa, ale tri týždne osamote je dosť dlhá doba. Hlavne ak ste v krajine, ktorej reč neovládate. Ste obklopený ľuďmi a predsa sám. Niekedy mi bolo smutno. Na všetky rozhodnutia ste sami, každý defekt musíte opraviť sami, každý problém vyriešiť sami. V niektorých chvíľach by sa hodila pomoc. Možno nie technická, len prítomnosť niekoho blízkeho, kto by vás podporil.“

Ivan, introvertnejší človek, chcel spočiatku spoznávať skôr krajinu a miestne pamiatky. Netušil, ako veľmi ocení stretnutia s ľuďmi. „Nakoniec ma spolu s bicyklovaním od rána do večera bavili najviac.“

Ako zvázok trstiny

Vladimír Kampf

Iniya Govender

Jeho najväčším dobrodružstvom bola námorná experimentálna archeológia, ktorú si sám vymyslel. Hoci vedu miloval, vážne podkopával jej autoritu. Thor Heyerdahl je jedným z najznámejších objaviteľov.

NOTA BENE

8 2022

História

26

V roku 1947 preplával Tichý oceán na plti Kon-Tiki z balzovníka. Film z jeho prvej expedície dostal Oscara za najlepší dokument. Neskôr sa plavil na trstinových člnoch Ra, Ra II a Tigris. Expedícia Ra si vyslúžila výsmech vážených kolegov. Vratké plavidlo salo vodu ako špongia, až sa nakoniec posádke rozpadlo pod zadkom. Ani to Thora neodradilo. Ra II dopadla nad očakávanie dobre, ale nebolo to ešte to, čo neskôr Tigris.

Lístok do raja

V mladosti podnikal Thor túry do južného a stredného Nórska. Naučil sa, ako prežiť sám v prírode s obmedzenými prostriedkami. Neskôr s priateľom Erikom Hesselbergom objavovali horské oblasti a kempovali pod holým nebom alebo v snehových jaskyniach. Thora sprevádzal pes Kazan. Spolu sa dostali do reklamy na psie sušienky. Raz sa s dobrodružnými kamarátmi „pohralo“ počasie a zostali uväznení v divočine, kde už nemali nič na jedenie, iba tie psie sušienky...

Po strednej škole začal Heyerdahl študovať biológiu a geografiu na univerzite v Osle. Tu stretol Liv Coucheron Torp. Vzali sa na Štedrý večer 1936 a odplávali na ostrov vo Francúzskej Polynézii. Túžili uniknúť západnej civilizácii a vrátiť sa k prírode. Heyerdahlova teória, že domorodé juhoamerické národy ako prvé osídlili Polynéziu, získala reálne základy po tom, čo s Liv urobili niekoľko zaujímavých objavov na Fatu Hiva a susednom ostrove Hiva. Ťažké životné podmienky a problémy s pôvodnými obyvateľmi viedli Thora a Liv k návratu do Nórska. Zistili, že raj na zemi je len ilúzia. Thor napísal: „Lístok do raja sa nedá kúpiť, musíte ho nájsť v sebe.“

Dávno pred Kolumbom

Po návrate do Nórska začal písať vedeckú prácu Americkí Indiáni v južnom Pacifiku. Heyerdahl bol presvedčený, že prví ľudia, ktorí sa dostali na Veľkonočný ostrov a ďalšie ostrovy vo východnej časti Polynézie, boli z Južnej Ameriky. Ľudia zo západu prišli do Polynézie neskôr.

Národy Južnej Ameriky však nemali podľa vedcov plte ani člny schopné dopraviť ich až na polynéz-

ske ostrovy. Heyerdhal bol presvedčený, že mali a že aj prírodné podmienky im žičili. 28. apríla 1947 vyplával s piatimi ďalšími mužmi z Callao v Peru na balzovej plti Kon-Tiki do Polynézie. Plť skončila po stojeden dňoch na atole Raroia v Polynézii na plytčine. Skeptickí vedci dostali praktickú príučku.

Lenže nebolo to také jednoduché: Kon-Tiki síce dokázala, že juhoamerické národy mohli cestovať na ostrovy južného Pacifiku, ale nedokázala, že tak skutočne urobili. V roku 1953 cestoval Thor s dvomi archeológmi na Galapágy. Našli črepy pravekej juhoamerickej keramiky, inkskú flautu a ďalšie dôkazy o tom, že juhoamerické národy dosiahli Galapágy dávno predtým, ako Kolumbus priplával do Ameriky.

Kráčali samy

Keď mal Thor šesťnásť rokov, povedal spolužiakovi, že jedného dňa vyrieši záhadu Veľkonočného ostrova: prečo a ako vznikli obrovské, ťažké kamenné sochy a ako sa ich tvorcom podarilo premiestňovať ich. Archeológovia, s ktorými na ostrove spolupracoval, objavili na jednej z kamenných sóch rytinu zobrazujúcu loď s plachtami. Heyerdhal to považoval za dôkaz, ale iní vedci si túkali na čelo. Niektorí si tukajú dodnes.

Na Veľkonočný ostrov sa vrátil v roku 1986 s českým inžinierom Pavlom Pavlom a archeológmi z múzea Kon-Tiki. Pavel mal teóriu, ako Polynézanovia premiestňovali pätnásťtonové kamenné sochy vzpriamene pomocou lán. Pokusom so sochou ukázali s Heyerdahlom svet, že sochy tak akoby kráčali samy na miesta, kde stoja dodnes.

„Hranice? Nikdy som žiadne nevidel, ale počul som, že existujú v myšliach niektorých ľudí,“ nechával sa počuť Heyerdhal. Pyramídy v Túcume v Peru boli v roku 1988 miestom jeho najväčšieho archeologického dobrodružstva. Najdôležitejším objavom bola chrámová stena s reliéfom. Zobrazoval dve plachtence a niekoľko mytologických vtáčích mužov z rokov 1200 – 1300 nášho letopočtu. Objav podporil teóriu o ranej námornej kultúre tunajších obyvateľov.

Odhodlaný dobrodruh a vedec zopakoval plavbu z Južnej Ameriky na polynézské ostrovy na ďalších pri-

mitívnych plavidlách, aby opäť ukázal, že svetové oceány boli splavnými cestami starovekých civilizácií a nie neprekonateľné prekážky.

Spálený Tigris

Po Kon-Tiki študoval Heyerdahl históriu ďalšieho primitívneho plavidla. Tentoraz trstinového člna. V roku 1969 s pomocou remeselníkov z Čadu postavil Ra a so siedmimi ďalšími spoločníkmi vyplávali zo Safi v Maroku smerom na Barbados. Cesta dopadla katastrofálne. Posádku evakuovali tisíc kilometrov pred cieľom. Rok na to už plávala po hladine Ra II. Trstinový čln úspešne priplával tam, kam mal.

V Iraku sa Heyerdahl dozvedel, že ak trstinu zožnú v septembri, bude loď z nej postavená plávať niekoľko rokov a nebude sať vodu. Tretie trstinové plavidlo Tigris postavili v roku 1977. Bolo najväčšou takouto loďou, aká bola vyrobená za štyri tisícroky rokov. Plaviť sa mala regiónmi troch starovekých civilizácií: Mezopotámie, údolia Indu a Egypta.

Heyerdahlovi ležal na srdci globálny mier. Obrátil sa na najvyššie svetové orgány a najmocnejších politikov vo viacerých krajinách vrátane Andreja Gromyka v Sovietskom zväze a Johna F. Kennedyho v USA. V roku 1978 sa Heyerdahl a jeho medzinárodná posádka plavili na Tigrise z Iraku do Džibuti. Mali v úmysle vplávať aj do Červeného mora, ale vojna v regióne im v tom zabránila. Na protest sa Heyerdahl rozhodol Tigris spáliť. Poslal vášnivý list vtedajšiemu generálnemu tajomníkovi OSN Kurtovi Waldheimovi. Podpísala ho celá posádka Tigrisu: „Naša planéta je väčšia ako zväzky trstiny, ktoré nás preniesli cez moria, a predsa dostatočne malá na to, aby podstupovala rovnaké riziká, pokiaľ tí z nás, ktorí sú ešte nažive, neotvorí oči a myseľ pre zúfalú potrebu spolupráce, aby sme zachránili seba a našu spoločnú civilizáciu od toho, čo sa chystáme urobiť s našou potápajúcou sa loďou.“

Čím bol Heyerdahl známejší, tým viac sa vyjadroval k kľúčovým problémom sveta. Upozorňoval na environmentálne zmeny a znečistenie. „Žijeme v čase, keď si myslíme, že všetko je v technológiách, všetko je o tlačidlách, všetko je ekonomika, ale v skutočnosti strácame nadhľad.“

NOTA BENE

8 2022

História

27

NOTA BENE

8 2022

Príbeh

28

Matematické dobrodružstvo

Dagmar Gurová

Archív Živica / Učiteľ Slovenska

Učiteľom Slovenska 2021 je Jozef Zvolenský, ktorý učí matematiku na malej dedinskej škole. Využíva príklady z bežného života aj moderné technológie.

Pre niekoho je matematika ako cesta hustým, tmavým lesom. Podchvíľou zakopne a bojí sa, že z prítomia naňho vyskočí niečo neznáme. Možno stačí zmeniť perspektívu a z matematiky si spraviť dobrodružstvo. Také ozajstné, ku ktorému popri zábave patrí aj občasné blúdenie. Vtedy nie je hanbou vrátiť sa o pár krokov späť a všetko si znova ujasniť.

„V matematike jedno nadväzuje na druhé. Musí to do seba zapadnúť ako lego. Ak sa to nestane, lebo ste niečomu neporozumeli, dobehne vás to. Myslím, že to je jeden z hlavných dôvodov, prečo s ňou deti majú problém,“ hovorí Jozef Zvolenský, učiteľ matematiky a techniky na druhom stupni základnej školy. Videonahrávkami na svojom YouTube kanáli „Učím doma“

pomáha s matematikou tisíckam žiakov na Slovensku i v zahraničí. Robí to tak dobre, že získal Cenu verejnosti Učiteľ Slovenska 2021.

Tajomstvá a zázraky

Matematiku vyučuje na malej škole v dedine Skýcov. V triede má menej detí, takže mu ostáva čas aj

pre žiakov, ktorí potrebujú väčšiu podporu. S individuálnym prístupom vo veľkých školách, často naplnených na maximum, je to ťažšie. Ak niekto ochorie alebo neporozumie výkladu na hodine, nezriedka si musí učivo dobrať sám. S dostupnými lekciami na internete to môže byť ľahšie a zábavnejšie, ako by očakával.

Jozef Zvolenský na svojom YouTube kanáli ukazuje, že matematika môže byť hravá, krásna aj praktická. Ponúka návod, ako si vyrobiť tangram, pri riešení niektorých úloh využíva lego a hračky. Pomocou Geo Gebry, voľne dostupnej aplikácie s interaktívnou geometriou, ukáže Morleyho zázrak, prezradí tajomstvo štvoruholníka a uľahčí pochopenie množstva ďalších tém. V ponuke jeho videí nechýba delenie dvojčiferným číslom, zlomky, percentá.

„Matematika nikdy nebude obľúbená u všetkých, ale do istej miery ju bude potrebovať každý. Žiakov, ktorým to až tak nejde, sa pýtam, čím by chceli byť. Sústreďme sa potom na matematiku, ktorú musí ovládať napríklad murár alebo stolár.“

Jozef Zvolenský pripomína, že matematika je všade okolo nás. V prírode, v architektúre, v umení aj v kuchyni. „Snažím sa vysvetľovať učivo na príkladoch, ktoré deti poznajú z bežného života. Ľahšie si to predstavia a zapamätajú.“ Percentá približuje napríklad cez výpočet ceny zľavneného a zdraženého tovaru. Pochopiť zlomky deťom pomáha krájanie pizze alebo rozdelenie hodín. „Na dedine majú väčší kontakt s manuálnou prácou. Na príklade, že doma stavajú altánok, si dokážu lepšie predstaviť, koľko dreva budú potrebovať, aké rozmery, ako dať drevo napíliť, aký je celkový objem a koľko zaplatia s DPH či bez.“

Zatvorená škola

Videá sú pomerne krátke, aby pri nich deti vydržali. Učiteľ v nich upozorňuje na najčastejšie chyby, ukazuje, na čo si dať pozor. Ponúka rôzne spôsoby, ktorými možno vyriešiť tú istú úlohu. Jednoduchšie verzie pre neistých aj rýchle výpočty pre tých, ktorým to tak stačí. „Ide o to, aby deti pochopili, ako to funguje. Keď začíname s rovnicami,

napíšem na tabuľu nejakú strašnú zlomkovú rovnicu a poviem im, že toto raz budú vedieť. Neskôr sa na tom smejú a dúfajú, že na prijímacích pohovoroch dostanú rovnicu.“

Svojim divákom sa prihovára príjemným, upokojujúcim hlasom. V zábere vidno len jeho ruky, papier a fixku, pomôcky na rysovanie alebo aplikáciu, s ktorou pracuje.

Prvé video natočil asi pred jednástimi rokmi pre žiaka, ktorý bol chorý a potreboval pomoc s geometriou. Nasledovalo zopár ďalších, potom si dal s natáčaním pauzu. Naplno ho rozbehol počas prvej vlny pandémie. Videá mu uľahčili dištančné vyučovanie, no pomohli aj žiakom z iných častí Slovenska. Niektoré z nich uverejnil vo fejsbúkovej skupine Zatvorená škola. „Ľudia mi písali, že im to pomohlo. Žiadali, aby som vysvetlil ďalšie témy.“

Spätná väzba ho utvrdila v presvedčení, že natáčanie videí má zmysel. Pokračoval v nich teda aj po tom, ako sa deti vrátili do škôl. „Chcel som obsiahnuť celé učivo, lebo sa to určite ešte zídne.“ Žiakom, ktorí budú potrebovať doučovanie, aj tým, ktorí by sa chceli učiť matematiku s využitím nových technológií.

Vytlačená geometria

Geo Gebra je skvelá už pri základoch geometrie. Deti si tam pomocou animácie veľmi ľahko overia napríklad to, že trojuholník možno zostrojiť, len ak je súčet dvoch strán väčší než tretia. Vyučovanie s touto a podobnými aplikáciami v niektorých krajinách zastrešuje štát. Podporuje učiteľov, aby s nimi pracovali. „Ja som samouk. Často si pozerám videá učiteľov zo zahraničia, ktorými sa inšpirujem. Sú aj ďalšie dobré programy. Napríklad stránka Mathigon je úžasná na pochopenie zlomkov.“

Deti tiež baví vytvárať matematické kvízy cez Kahoot a Quizz. „Zistia, aké dôležité je položiť dobrú otázku a vymyslieť odpoveď tak, aby správna možnosť nebola jednoznačná. Nemajú väčšej radosti, keď aj mňa na niečom nachytajú.“ Zábavné učenie deti viac motivuje. „Veľmi mi pomohli manželka Zuzana a Peter Berovci z Libera Terra, ktorí mi do školy darovali 3D tlačiareň.

To, čo deti na geometrii nakreslia, si teraz môžeme vytlačiť. Takéto prepojenie matematiky s bežným životom ich fascinuje.“

Na vyučovaní vraj pomáha aj zmysel pre humor. „Pri nenáročných písomkách, napríklad pri rysovaní z geometrie, pustím hudbu. Nie všetky deti majú ľahký život. Chceme, aby mali zo školy pekný zážitok, nech sa tam tešia.“

Faraón a počty

Učiteľské povolanie nebolo Jozefovým vysnívaným. „V detstve ma bavila archeológia. Moji rodičia mali obrovskú knižnicu. Študoval som si o Tutanchamónovi, bol to môj najobľúbenejší faraón,“ spomína. „Mamička mi potom začala kupovať knihy, ktoré sa nenápadne venovali matematike v starovekom Egypte, Mezopotámii, Grécku. Zaujala ma geometria a matematické hlavolamy.“

K učiteľstvu matematiky sa dostal okľukou, ale nemienil byť. „Škola ma nabíja. Veľmi mi pomohlo stretnutie s učiteľmi, ktorí boli tiež nominovaní na národnú cenu Učiteľ Slovenska. Boli veľmi tvoriví, mali úžasné nápady. Tiež je pre mňa veľmi dôležité, že mám podporu od kolegov a vedenia v mojej škole. Neviem si predstaviť, že raz pôjdem do dôchodku.“

S matematikou sa môžu deti nenápadne zahrať aj cez prázdny. Vyrátať, aký dlhý špagát budú potrebovať, aby niečo ohradili. Spočítať, koľko nôh majú zvieratá na dvore. Hľadať symetriu na kvetinách a motýľoch. „Matematika, to sú aj karty, dáma, šach a strategické hry,“ upozorňuje učiteľ, ktorý na Skýcove učí už tridsať rokov.

Keď sa tam prisťahoval, nikoho nepoznal. S novým bydliskom sa zbližoval tak, že natáčal miestny život. „Ľudí to zaujímalo, tak som od nich začal pýtať staré fotografie a skenoval som ich. Teraz máme aplikáciu, pomocou ktorej vieme fotky kolorovať a rozhybať.“ Niektorí v zbierke objavili neznáme fotografie svojich blízkych, ktorí už nežijú. „Je to fantastické, keď sa na vás takýto človek z fotografie pozrie a usmeje,“ hovorí Jozef Zvolenský. „V každom z nás, učiteľov, je ukryté malé dieťa, ktoré chce objavovať.“

NOTA BENE

8 2022

Príbeh

29

NOTA BENE

8 2022

Pútnik

30

NOTA BENE

8 2022

Pútnik

31

Život v živote

 Jana Čavojská Archív J. M., Shutterstock

Keď bicyklujete, ste vonku, v prírode, fúka na vás, prší, svieti slniečko. Všetko vnímate intenzívne. Jana Liška prešla na dvoch kolesách diaľkovej trasy v Amerike, Európe aj na Novom Zélande.

Češka Jana Moravcová, ktorá si radšej hovorí Jana Liška, sa s myšlienkou cestovať ďaleko za horizonty pohrávala od detstva. Keď na prechádzkach pozorovala zapadajúce slnko, túžila ho nasledovať. Ísť ďalej. Neskôr vyštudovala archeológiu a žila striedavo v niekoľkých krajinách. Časť z nich prešla autom. No nedá dopustiť na bicykel. „Za relatívne krátky čas prejdete obrovské vzdialenosti. Nový Zéland a Írske

pobrežie som precestovala autom aj na bicykli a viem, že v aute až tak nevnímame krajinu okolo. Navyše sedíte. Čas strávený cestou je nevyužitý a únavný. Bicykel spája cestovanie a šport. Ste vonku, v prírode, fúka na vás vietor, svieti slniečko, prší. Všetko intenzívne vnímate. Pachy, zvuky. Bicyklovanie po diaľkových trasách nie je dovolenka, ale sám život v živote,“ hovorí Jana, ktorá ako druhý človek – po autorovi –

a prvá žena prešla na bicykli European Divide Trail (EDT).

Z Humpolca do Čifár

Prvý dlhší bicyklový výlet absolvovala z Humpolca za kamarátkou Nikolou do slovenskej obce Čifáre. Bola to takmer štyristokilometrová trasa s dvomi prespaniami. Jana vtedy ešte nemala odvahu prespať niekde pod

holým nebom sama. Jednu noc bola u kamarátky v Brne a druhú strávila v senníku na česko-slovenskej hranici v sprievode kamaráta. „Do Čifár som prišla s pocitom, že keď som dokázala prejsť tých štyristo kilometrov, dokážem ísť kamkoľvek,“ hovorí.

Keď neskôr pracovala v Kanade, nejako jej prišiel do cesty Great Divide Mountain Bike Trail. Offroad bicyklová cesta americkým západom, dlhá 4 339 kilometrov, najslávnejšia bicyklová trasa v Amerike a možno aj na celom svete, matka všetkých ostatných diaľkových trialov, na ktorej sa pred dvadsiatimi piatimi rokmi zrodil bikepacking ako šport. Jana dlho neváhala. Kúpila si bicykel z druhej ruky a vyrazila. „Pôsobila som tam ako exot. Mala som ojazdený bicykel a žiadne skúsenosti s bikepackingom,“ smeje sa dnes. Trail prešla za dva mesiace. Druhú diaľkovú trasu absolvovala na Novom Zélande. A pripravovala sa na

ďalšie leto s bicyklom. V pláne mala niekoľko kratších trailov v Grécku, Chorvátsku a na Sardínii. V posledný deň v práci na ňu z bikepackerského webu vyskočil článok o EDT. Sedem a pol tisíc kilometrov z Grense Jakobselv na severe Nórska do Cabo de Sao Vicente na juhu Portugalska. Okrem jeho autora Andyho Coxa ho ešte nikto neprešiel. „Mohla som byť prvá, a navyše žena! To ma veľmi inšpirovalo,“ spomína Jana.

Luxus kávovej kanvičky

Tento raz stavila na úplne nový bicykel. Nepatril k najdrahším, ale bol kvalitný. Naopak, na ceste ľutovala, že šetrila na brašnách, tie sa jej trhali a musela ich provizórne opravovať. Balenie na takúto cestu je osobitná kapitola. „Musíte mať všetko a zároveň nič. Totálny minimalizmus. Každé kilo sa totiž prejaví,“ vysvetľuje Jana,

ktorá sa snaží racionalizovať všetko, až na kanvičku na varenie kávy. Tú si so sebou vozí a každý deň začína voňavým kávovým rituálom. Vezie aj malý plynový varič. Zvykne variť dvakrát denne: ráno kávu a teplú vodu na ovsené vločky, večer cestoviny. „Sú ľahké a tak rýchlo sa neprejedia. Aj keď po troch mesiacoch na traile som už na ne nemala vôbec chuť a mala som problém niečo zjesť,“ spomína cyklistka, ktorá dopĺňa kalórie na cestách aj arašidovým maslom.

Spánok je vec kompromisu. Pre ušetrenie priestoru a hmotnosti používa Jana detskú veľkosť nafukovacej karimatky. Citlivú vrchnú časť tela má v teple a nohy si vždy položí na batoh. Ako vegetariánka nechce spacák s páperovou náplňou a nosí o niečo väčší a ťažší syntetický. K tomu má ľahký stan. Vďaka nemu sa cíti komfortne, aj keď prší. Smeje sa na tom, ako celú jeho vrchnú časť zabudla niekde vo

Švédsku, keď ju dala sušiť, a všimla si to až v Nemecku. „Lebo v Dánsku nemôžete táboriť nadivoko a všade sú prístrešky na prespanie, takže som ho vôbec nepotrebovala.“

Večerné varenie absolvuje Jana rada, aj keď je fyzicky či psychicky vyčerpaná. Je pre ňu zároveň mentálnou očistou. Dôležité pre ňu je držať v čistote aj telo. Každý deň sa snaží aspoň provizórne poumývať, vodou zohriatou na variči alebo vlhčenými obrúskami. Aspoň raz za sedem dní spí v kempe. Dá si poriadnu sprchu a operie si veci. „V Amerike som stretla veľa cyklistov, ktorí rezignovali na hygienu a varenie. Väčšinou mali trailu po mesiaci plné zuby. Zabalili to a šli domov,“ hovorí. „Komfort teplého jedla a aspoň minimálnej hygieny je jedným z hlavných kľúčov k úspechu.“

Smútok v mestách

Jana odštartovala na severe kontinentu, na nórsko-ruskej hranici, a trasa trailu ju okamžite nasmerovala do močiarov. Keď sa z nich vymotala, pokračovala necelý deň po asfalte do Fínska. Tam ju prekvapili krásne lesy vysadené na rovine. A mala milý zážitok. „Ešte v Prahe na letisku som stretla českú dievčinu, ktorá letela do Inari. A keď som potom prechádzala na bicykli okolo, priniesla mi rôzne fínske pochúťky. Bolo to veľmi príjemné.“ Na švédskom úseku mala Jana spoločníka. Stretla tam Javiera, pretekára zo Španielska, a dva týždne sa bicyklovali spolu. On musel síce spomaliť oproti svojej bežnej rýchlosti, ale vôbec mu to neprekážalo. Vyvážila to Janina ranná káva a cestoviny na večeru. „V lesoch tam rástlo veľa húb. Neponáhľali sme sa, mali sme čas ich zbierať. Španieli na to zrejme nie sú zvyknutí. Po dvoch týždňoch Javier už trochu šomral, že by sme konečne mohli jesť aj niečo iné než cestoviny so smaženými hubami. A zrejme si doteraz myslí, že je to české národné jedlo,“ smeje sa Jana.

Zvyšok trasy išla Jana sama. Z trasy EDT často schádzala, aby si prezrela pamiatky a zaujímavé miesta. No lepšie než v mestách sa cítila v prírode. V divočine si samotu užívala. Naopak, v meste na ňu dolahol smútok, keď nemala s kým zísť na jedlo, víno či jednoducho zdieľať zážitok. „Po pobyte v prírode vám mestá pripadajú aj príliš hlučné. Všade je veľa áut. Nie je to veľmi príjemné.“

Kontinent mužov

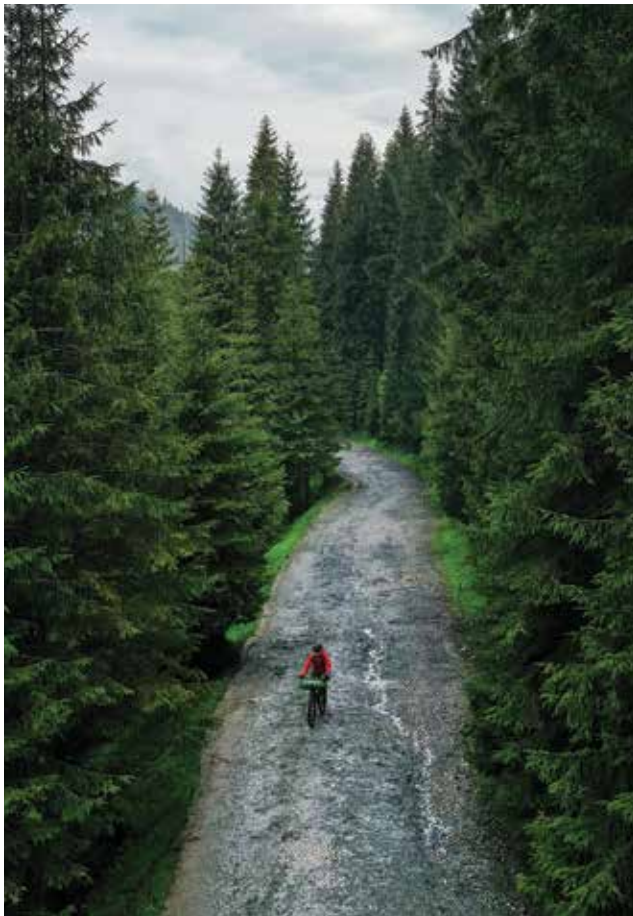
Na ceste mala Jana čas premýšľať. Pozorovala Európu okolo a po rozume jej chodili hlavne dve témy. Jedna sa týkala ľudí bez domova, utečencov a migrantov. „Ja som si takúto cestu vybrala, je to pre mňa dovolenka, robím to dobrovoľne, mám všetko potrebné vybavenie, a ak sa niečo nepodarí, môžem si kúpiť lístok na vlak alebo letenku. No sú ľudia, ktorí takú možnosť nemajú. Nedobrovoľne sa ocitli bez domova alebo na úteku. Musí to byť strašné.“

Druhá téma, ktorá Jane doslova bila do očí, boli futbalové ihriská. „Sú všade od Nórska po Portugalsko, aj v tej najmenšej dedinke. A často tam nie je žiadne iné športovisko. Futbal je pritom primárne mužský šport, a aj to len pre určitú vekovú kategóriu mužov. Čo športovanie žien? Starších mužov? Bazénov alebo cyklotrás, pri ktorých nezáleží na veku a pohlaví, je oveľa menej. Celkovo ma až šokovalo, ako málo vidno vo verejnom priestore ženy. A to som sa bicyklovala po západnej Európe, jednom z najvyspelejších regiónov sveta, čo sa týka rovného postavenia pohlaví. Napriek tomu boli rozdiely vo využívaní verejného priestoru šokujúce. Okrem futbalových ihrísk som prechádzala okolo mnohých poľných revírov a chát, ktoré opäť využívali hlavne muži. V dedinských kaviarňach a baroch sedeli väčšinou muži.“

Krajina s najkvalitnejšími cyklotrasami bola určite Nemecko. Tam sú aj najohladuplenejší vodiči. Cítiť, že sú na cyklistov zvyknutí. Chýba tam však chuť improvizovať. Hlavne na severe, kde veľmi prísne rešpektujú pravidlá. Nikde inde nebol problém nechať si bicykel vo vnútri supermarketu. „Nemôžem ho totiž zamknúť, keďže brašne so všetkými mojimi vecami sa zabezpečiť nedajú,“ vysvetľuje Jana. „Všade mi dovolili nechať ho stáť pri pokladniach. V Nemecku ma poslali von. Vraj to nejde. Raz som si urobila celodennú zachádzku kvôli návšteve múzea. Bolo obrovské a nemali tam žiadneho ďalšieho návštevníka. Napriek tomu odmietli nechať môj bicykel vo vstupnej hale.“

Prešla chybnú verziu

Francúzi Janu prekvapili. Snažili sa s ňou komunikovať a často ju pozývali k sebe domov. To Jana odmieta, lebo si radšej organizuje svoj čas sama, ale bolo to veľmi milé. Tešila sa na Španielsko.

Po španielsky hovorí a tamojšiu kultúru celkom dobre pozná, a EDT navyše vedie tou časťou krajiny, v ktorej ešte nebola. Neturistickými horami a vnútrozemím. „Miestnych som vždy zaujala: Čo je to za cudzinku, ktorá prišla na bicykli? A keď som im povedala, že som na tom bicykli prišla z Nórska, bolo to veľmi veselé.“ Portugalsko musela Jana prejsť čo najrýchlejšie. Na konci trailu sa mala totiž stretnúť s kamarátkami a termín toho stretnutia bol dopredu dohodnutý.

Keď Jana trail dokončila, dostala od jeho autora dlhý ospravedlňujúci mail. Oficiálna trasa jej totiž veľmi skomplikovala život. Často ju zaviedla na divoké miesta, neprejazdné úseky alebo na chodníky, ktoré nemali pokračovanie. Vysvitlo, že Andy Cox ho poriadne nedokončil a jeho trasa obsahuje veľa chýb. „Vraj ho trasoval v inej aplikácii, než v akej ho publikoval, a pri prenose dát z jednej do druhej došlo k chybám, ktoré nebol schopný doma od počítača vychytať,“ hovorí Jana. „Trail bol tým pádom veľmi náročný. Bolo vyčerpávajúce prechádzať ťažko zjazdné úseky niekoľko hodín denne a tak často skončiť na rôznych čudných miestach. Bol rôznorodý, občas prekvapil milo, občas nemilo. Vlastne neviem, ako má reálny EDT vyzeráť, keďže som prešla jeho chybnú verziu.“

V najťažších chvíľach Janu podržal Javier. Aj keď sa už nebicykloval s ňou, kedykoľvek mu mohla zavolať. Hovoriť o takej ceste s niekým, kto rozumie, v akej ste kríze, vás povzbudí omnoho, viac než hovoriť o nej s rodinou a priateľmi.

Na dlhých cestách na bicykli Jana pochopila, prečo sú púte súčasťou toľkých náboženstiev. Putovanie človeka skutočne prenáša bližšie k veciam, ktoré nás presahujú. Navyše vo svete, v ktorom sme zvyknutí mať všetko, na čo si zmyslíme, a už to ani neoceníme, otvára nedostatok a nepohodlie na ceste oči. „Aj taká maličkosť ako teplá sprcha má zrazu obrovský význam.“

- 1 (str. 30-31) Dobrý bicykel nemusí stáť celý majetok.
- 2 (str. 31) Jana Moravcová si radšej hovorí Liška.
- 3 (str. 31) Europe Divide Trail vedie z veľkej časti divočinou.
- 4 Jana väčšinou prespávala v stane, kemp s teplou sprchou si dopriala raz do týždňa.
- 5 Kamenný kostolík neďaleko Grense Jakobselv v Nórsku, kde European Divide Trail začína.
- 6 V lese sa Jana cítila sama dobre. V mestách na ňu občas prišiel smútok.
- 7 Cabo de Sao Vicente v Portugalsku, koniec European Divide Trailu.

Hľadač pokladov

  Jana Čavojská Iniya Govender

Poľský Walbrzych žije legendou o vlaku nacistov, ktorý na sklonku druhej svetovej vojny viezol zlato a cennosti z Vroclavu a zmizol práve niekde tu.

„Je tu obrovský projekt Riese. Podzemie pod zámkom Książ. Podzemné chodby Osówka. Všetko obrovské a dobre vybudované priestory pod zemou. Prečo by Nemci stavali niečo také náročné?“ Podľa Poliaka Piotra Kopera je odpoveď na túto otázku logická: aby tam niečo ukryli. Dodnes sa nenašlo obrovské množstvo cenností – zlata, šperkov, umeleckých diel – ktoré nacisti ulúpili zavraždeným Židom a obyvateľom obsadených území. Keď sa Piotr v roku 2002 presťahoval za prácou do Walbrzychu, veľmi rýchlo sa mu dostali do uší miestne legendy o zlatom vlaku. Na sklonku druhej svetovej vojny v ňom vraj nacisti prevážali ukradnuté cennosti z Vroclavu. Vlak však bez stopy zmizol práve niekde v okolí Walbrzychu. Pátralo po ňom veľa ľudí. Piotr má za sebou dvadsať rokov bádania, pokusov a omylov. Nasledujúcim miestom si je však istý. Stačí vybaviť posledné formality a môže začať kopáť.

Nepadol ani výstrel

Pred vojnou patrilo toto územie Nemecku. „Keď sa blížila Červená armáda, obyvatelia odovzdali mesto bez boja. Aj kľúče nechali vo dverách. Všade okolo sa bojovalo. Neďaleký Vroclav kapituloval dokonca tri dni po Berlíne. A vo Walbrzychu nepadol ani výstrel. Prečo?“ pýta sa Piotr, a hneď si odpovedá. „Aby výbuchy a ostreľovanie náhodou neodhalili to, čo malo zostať nepriateľom skryté.“

Riese znamená v nemčine gigantický. Priestory pod zámkom Książ či podzemné chodby v Sovích horách majú stovky kilometrov a ich súčasťou sú ohromné siene a bunkre. Kopali ich väzni z koncentračných táborov

Grossrosen, na prácu brali už desaťročných chlapcov. Zostáva záhadou, na čo to všetko nacisti stavali. Książ, mohutný hrad, ktorého história siaha do 12. storočia, si však vraj vybrali ako sídlo vojenského štábu. Uskutočnili veľké prestavby, svoju izbu tu mal pripravenú aj Hitler. Podzemné priestory pod zámkom rozširovali pomocou dynamitu.

To, že hrad využívali nacisti na vojenské účely, je pre Piotra smerodajná informácia. „Vrchní velitelia armády, ktorí sa presúvali pancierovými vlakmi, nemohli predsa vystúpiť na obyčajnej železničnej stanici,“ argumentuje. „Z vojenských projektov od Mazurských jazier vieme, že Nemci budovali bunkre priamo na železničnej trati a pohlavári vystupovali z vlakov tam, chránení. Podobne to muselo byť aj tu.“ Podzemná železničná stanica sa mala možno nachádzať pod hradom Książ. „Stále sme ju však nenašli.“

Ako ementál

Podzemie pod Walbrzychom je prevrátené ako ementál nielen vinou nacistických projektov. Toto mesto má banícku históriu. Čierne uhlie tu ťažili päťsto rokov. Všade pod zemou sú staré šachty. Ukončenie ťažby koncom 90. rokov znamenalo pohromu. O prácu prišlo tridsaťtisíc ľudí. Baníkov zamestnaných v štyroch baniach aj pracovníkov tovární naviazaných na ťažbu uhlia. Walbrzych sa z toho spamätával len pomaly. Postupne prichádzali noví investori a s nimi pracovné príležitosti. Legenda o zlatom vlaku lákala do mesta aj turistov. Môžu navštíviť napríklad zámok Książ a jeho podzemie, múzeum

walbrzychského porcelánu, ktorý používajú aj v Bielom dome, podzemné priestory Osówki, ale aj bývalú baňu Júlia. S pomocou fondov Európskej únie jej časť zrekonštruovali a vybudovali v nej prehliadkovú trasu. Spreádzajú tam bývalí baníci, ktorí tu kedysi pracovali.

Aj baňa Júlia je spojená s legendou o zlatom vlaku. Odbočka zo železničnej trate medzi Vroclavom a Jeleňou Gorou viedla až k jej areálu. Do podzemných chodieb viedli koľajnice. Ideálne miesto na ukrytie zlatého vlaku... Počas rekonštrukcie objavili pod budovami tunely, ktoré na banských mapách neboli. Staré banské chodby sú však až na krátku prehliadkovú trasu zaliate vodou a uzatvorené.

Vošiel do podzemia?

Walbrzych je mesto hľadačov pokladov. Desiatky poľských Indiana Jonesov tu už hľadali zlatý vlak nacistov, ale aj ďalšie vzácnosti. Keď na sklonku vojny Nemci odtiaľto utekali, zakopali vraj množstvo cenností. Na dvoroch, v záhradách, do hrobov svojich blízkych. Občas vraj niekto naráži na taký poklad, po ktorý sa nikto nevrátil.

No zlatý vlak, to je predsa len niečo neporovnateľne väčšie. Piotr vysvetľuje, že sa mu ešte pred rokmi podarilo hovoriť so železničiarimi, ktorí v ňom skutočne boli. Tí mu potvrdili, že vošiel do podzemia. Označili aj približné miesto. Nikto z nich dnes už nežije. No Piotra posunuli v pátraní ďalej. V roku 2015 spolu s nemeckým geológom Andreasom Richterom hľadali pomocou georadaru a našli vraj miesto s podzemnou chodbou. Celé mesiace trvalo vybavovanie povolení, aby tam mohli kopáť. „Bolo to neda-

NOTA BENE

8 2022

Fenomén

35

NOTA BENE

8 2022

Fenomén

35

leko železničných koľajníc a stĺpov vysokého napätia. Pozemky patrili viacerým vlastníkom. Horko-ťažko sa nám podarilo všetkých skontaktovať a získať od nich súhlas. Keby som ho chcel teraz, bolo by to asi nemožné. Dvaja z nich sa mi totiž už vôbec neozývajú,” rozpráva Piotr. Dostali vtedy povolenie kopat’ do hĺbky šesť metrov. Z mosta celú akciu pozorovali desiatky ľudí. Novinári aj zvedavci z celého sveta. Vo Walbrzychu a okolí bol problém nájsť voľnú posteľ.

Neúspech ho nezastaví

Lenže pokus bol neúspešný. Pod zemou nenašli nič. Piotr je presvedčený o tom, že bolo treba kopat’ hlbšie. Nevzdal to však. Pokračoval v pátraní a nedávno oznámil, že našiel nové pravdepodobné miesto. Podľa neho vysoko pravdepodobné. Inú časť podzemného tunela. „S povoleniami je to tam oveľa jednoduchšie. Budeme tam môcť priviezť ťažké stroje a kopat’ až do hĺbky dvadsaťpäť metrov,” hovorí s tým, že pokus uskutoční v najbližších týždňoch. Je presvedčený, že je veľmi blízko k odhaleniu tajomstva. Ak sa to podarí, bude to preňho zadostučinením. Po dvadsiatich rokoch sa možno ukáže, že to, čomu veril, naozaj existuje. A za čo si neraz od Walbrzychčanov vyslúžil posmech... „Na tie cennosti majú právo potomkovia ich pôvodných majiteľov. Určite sa bude po nich pátrať. Vlak, samozrejme, odovzdáme štátu. Nám pripadne nálezne vo výške desať percent.” Náhrada za peniaze, ktoré do pátrania Piotr za dvadsať rokov investoval.

Ale čo ak tam vlak nebude? Piotr na okamih zaváha s odpoveďou. „To bude ťažké,” prizná napokon. No niečo také ho nezastaví. Bude pokračovať v pátraní. Zaujíma ma ešte, či sa pustí do hľadania ďalších pokladov, ak zlatý vlak nájde. „Jedno takéto dobrodružstvo stačí na celý život,” rozosmeje sa pri pomyslení na roky úsilia. „Ale vo Walbrzychu a okolí je veľa iných historických záhad, ktoré budem chcieť rozlúštiť. Vieme napríklad, že tu za vojny bola tajná nemocnica...”

1 Piotr Koper zasvätil hľadaniu zlatého vlaku dvadsať rokov.
2 Pátrači po poklade kopali v roku 2015 v blízkosti tejto trate, vlak však neobjavili.

Zamilovaná na Dunaji

Elena Akácsová Shutterstock

Na to, aby človek zažil dobrodružstvo, nemusí cestovať do Afriky. Dokonca nemusí ani vytiahnuť nohy z rodného mesta. Stačí mať pri sebe malé dieťa a pozeráť sa jeho očami.

Objavila som Dunaj v Bratislave! Nádherné zákutia, ramená, prístav, lode, promenády na oboch stranách rieky. Žijem v tomto meste od narodenia, vyše pol storočia, viem o tých miestach, bola som tam neraz. Ale až teraz, keď som sa začala pozeráť na mesto a Dunaj očami dva-apolročného prasynovca Vilka, vidím a oceňujem tú nádheru.

Začalo to ako z núdze cnosť. Chlapec mal obdobie, keď zrazu nechcel chodiť von. Ani za svet. Vtedy som si uvedomila, že on, rovnako ako ja, miluje vodu v akejkoľvek podobe. V nej a pri nej sa obaja cítim najlepšie. Pokusne som ho zaviezla do Petržalky k Chorvátskemu ramenu kŕmiť kačičky. Zafungovalo to, a tak som začala cielene vyhľadávať miesta, kde sa dá prísť s dieťaťom na odrážadle až k vode.

Minulý týždeň som mala trochu viac voľna, ale nemohla som odísť z Bratislavy, a tak som si s ním naplánovala činnosti, na ktoré má človek čas a chuť zväčša len na dovolenke. Zahŕňali najmä veľa výletov k vode a jednu plavbu loďou pod bratislavskými mostami. Pozerajúc z Dunaja na bratislavské brehy, žasnúc s dieťaťom nad le- vom pred Euroveou, wáááu, nabera- júc do pľúc vôňu vody, spome- nula som si na jedenásť rokov starú prednášku profesorky psychológie z Berkley Alison Gopnikovej na TEDx-e.

Hovorila v nej o tom, že hoci si mnohí myslia opak, malé deti vnímajú oveľa viac vecí ako dospelí. Pozornosť

dospelého prirovnala ku svetlu baterky. Keď sa rozhodneme, že je niečo dôle- žité, uvedomenie si tej veci sa stane extrémne jasným a všetko ostatné sa akoby ponorí do tmy. Mozgová kôra

vyšle signál, ktorý malú časť mozgu urobí omnoho lepšou v učení a vypne aktivitu v jeho zvyšku.

Bábätká a malé deti sú iné. Podľa Gopnikovej ich vnímanie nie je zacie- lené ako baterka, ale ako lampáš, ktorý osvetľuje všetko dookola. Nesústreďujú

sa na jednu vec, ale zbierajú množ- stvo informácií z rôznych zdrojov naraz. Ich mozog je zaplavený neuro- prenášačmi, ktoré podnecujú učenie a tvárnosť, ale nespúšťa sa ešte žiad- ne obmedzenie. Zvonku to vnímame tak, že malé deti sa nevedia sústrediť, v skutočnosti len nevedia nedávať pozor na všetko naraz. Nevedia sa zbaviť všetkých zaujímavých vecí, ktoré by im mohli niečo povedať.

Do takej situácie sa my dospelí dostaneme len zriedka, hovorí psycholo- gička. Zväčša, keď zažíva- me niečo nezvyklé a nové. Napríklad, keď sa čerstvo zamilujeme alebo keď sme na novom mieste. Naše vedomie sa vtedy rozšíri, takže tri dni v Benátkach s milovanou osobou sa zdajú byť plnšie zážitkov než mesiace doma či v prá- ci, kde sme sústredení ako baterky. Dieťa je zamilova- né v Benátkach stále.

Aj mne sa vďaka tomu chlapčatú podarilo byť za- milovaná v Benátkach na Dunaji. Otvoriť svoju my- seľ ako svetlo z lampáša a vidieť svoje rodné mesto očami uvoľneného turistu, ktorý sa nikam neponáhla, trochu sa nudí, a tak doká- že vnímať krásu, ktorá je domácim obyvateľom prí- liš všedná a ktorú v mene

vysvietených cieľov nechávajú pono- renú do tmy.

Vrelo odporúčam toto dobrodruž- stvo. Vilko tiež.

**Autorka je šéfredaktorka
TV OKO/TV SVET.**

NOTA BENE

8 2022

Protí srsti

37

Ninka na rodičov nedá dopustiť.

Narodila sa druhýkrát

Lucia Bucheňová

Alan Hyža

Štrnásty jún 2019 bol piatok, Nina bola už doma zo školy a spolu s mamou upratovali. Tešili sa, že po týždni príde tatino Oto z Rakúska na víkend domov. Zrazu Ninka mame hovorí, že ju strašne, ale strašne bolí hlava vzadu pri zátylku. A odvtedy už nič nie je ako predtým.

Ninka sa začala šialene potiť, zvracala, v sprche upadala do bezvedomia. Volali záchranku. Prišla až po štyridsiatich minútach, dovtedy sa mama s babkou snažili udržiavať Ninu pri vedomí. Na Kramároch zistili, že jej praskla aneuryzma a došlo ku krvácaniu do mozgu. Doposiaľ zdravému šestnásť-ročnému dievčaťu sa začal boj o život. Operácie, komplikácie s hnisaním rany, pre ktoré mala Ninka pol roka otvorenú lebku. Lekári boli zdržanliví v prognózach. Najskôr nebolo isté, či prežije operáciu, po nej zas, do akej miery ostane poškodený mozog. Z Ninky sa stala handrová bábika, napojená na hadičky, s tracheostómiou a v bdelej kóme.

Nina je jediným dieťaťom Lucie a Ota. Prvé dni a týždne od jej „nehody“ opisujú ako šialenstvo, nechápali, ako sa im v sekunde zmenil život. Doma im bola najväčšou oporou Luciina mama. Prízvukovala, že sa nemôžu zničiť plačom. Musia bojovať.

Ninka sa na svoj pobyt v nemocniciach nepamätá. Posledné, čo jej ostalo z „minulého života“ je, ako pripravovala do školy model klobúka a náhrdelníka – pred ochorením študovala odevný dizajn na Spojenej škole Tokajicka v Bratislave.

Nechajme minulosť bokom, nevracajme sa do ťažkých momentov, kedy sa rodičia báli ďalšieho rána. Posuňme sa v čase: leto 2022. Nina má pred sebou dlhodobú liečbu, založenú predovšetkým na rehabilitáciách. Má veľkú šancu byť do veľkej miery sebestačnou. Učila sa všetko odznova. Dnes už rozpráva, pomalšie, ale zrozumiteľne, sedí, dokáže sa najesť, obliecť, nevie však chodiť, presunúť sa sama z postele na vozík, dostať sa na toaletu, pri hygiene potrebuje asistenciu. Oslabená je jemná motorika, zhoršila sa pamäť, koncentrácia, zrak, sluch.

Otec Oto v sekunde nechal prácu v Rakúsku. Mama Lucia mala roky malé kaderníctvo v hlavnom meste, ale aj ona ostala doma. Nina ich potrebovala. Žili z úspor, pôvodne chceli konečne dorobiť dom, všetko išlo bokom a dom už asi navždy ostane bez fasády. Peniaze idú na dcérku. Lenže mívajú sa rýchlo. „Presnejšie, už sa minuli,“ podotkne Lucia.

Všetci, najmä Ninka, sa museli nastaviť na nový život. Tešiť sa z úplne iných vecí ako kedysi. „Vážime si detaily, ktoré si v zabehnutom živote ani nevšimneš,“ povie Lucia. Tento rok je vcelku fajn. Ninka začala s rehabilitáciami v Hendi centre v Piešťanoch, kde na chvíľu okúsila barle. „Síce boli traja terapeuti okolo mňa, aby ma istili, ale bol to krásny pocit, akože stáť na vlastných, akože sa, hoci slimačím a bojazlivým tempom, pohnúť pár krokov. Doma to nedávam, strašne sa bojím, mama s ocom ma povzbudzujú, ale strach je stále silnejší,“ rozrozpráva sa mladá žena, ktorá si svoju plnosť predstavovala úplne inak. Za normálnych okolností by mala po maturite, teraz sa teší, že na diaľku ukončila druhý ročník. Mama jej s učením pomáhala, ale praktickú časť na tému upcyclácia si vymyslela Nina sama. „Ide o to, že zo

starého oblečenia vytvoríš nové. Robila som nohavice a celkom fajn,“ usmeje sa Nina. Mladučká invalidná dôchodkyňa si sediac na invalidnom vozíku maľuje budúcnosť. Čo je jej snom? „V prvom rade nohy. Viem, že už nikdy to nebude ako predtým, ale predstav si, že by som si len tak sama labzovala po obchodoch. Žiaden vozík, chodítko ani barle. No, dajme tomu, že jedna palica, ale ideálne bez nej. Nesledovať, kde sú bariéry, či sa vozík zmestí do dverí. V kabínke si skúšať oblečko. Tak, ako sme to kedysi s maminou raz za čas robili. Taká milá pohodička.“ Keď skončí školu, rada by si otvorila malý obchodík so svojou módou, možno aj upcyklovanou.

Chýbajú jej rovesníci, spolužiačky riešia frajerov, zábavu, brigády, dovolenky. Ninka s rodičmi sa tešia na každý ďalší rehabilitačný pobyt v Hendi centre. Pre Ninku je to aj obrovská psychická vzpruha. „Oni sú tam všetci geniálni, terapeuti, personál, krásne nové prostredie. Patríam do Andrejovho tímu a počas terapií sa nasmejeme. I keď je pravda, že podvečer som totálne unavená. Ale je pre mňa radosť byť tam.“

Pre Luciu sú najdôležitejšie dve veci – zháňať peniaze na pobyty v Hendi centre a fitko, keď sú doma. Trikrát do týždňa cvičí Nina s trénerkou. Podarilo sa jej zhodiť kilá, ktoré nabrala, keď sa nemohla hýbať. „Všetko dávame na cvičenia, je to pre nás doslova dôležitejšie než jedlo.“ V Hendi má Nina oxygenoterapiu s biolampou, dvojhodinové intenzívne cvičenia, hydroterapiu plus bazén, masáže, neurostimulátor Walk Aide a Spider terapiu. „Tej som sa bála, lebo visím vo vzduchu na popruhoch a cvičím, ale je to už jedna z mojich najobľúbenejších aktivít,“ povie Ninka.

Týždňový rehabilitačný pobyt stojí 1 500 eur plus ubytovanie a strava. Lucii sa po dlhej pauze v kaderníctve zákazníčky vracajú pomaly, Oto o prácu nedávno prišiel, momentálne si zháňa niečo nové. „Uvedomujeme si, že je ťažká doba pre každého, aj zdravého, o to viac budeme vďační za každé darované euro. Naša jediná dcéra je pre nás všetkým.“

Časopis NOTA BENE poskytuje priestor OZ Medzi nami, aby pomohlo sociálne slabším rodinám a rodinám s postihnutým členom. Ide o ľudí, ktorí sa nie vlastnou vinou ocitli v ťažkej situácii. Možno sa nájde niekto, koho príbeh Ninky osloví. Váš príspevok sa použije na potrebné rehabilitácie.

Číslo účtu: 4040218205/3100 (Primabanka).
IBAN: SK85 3100 0000 0040 4021 8205, SWIFT: LUBA SKBX.
Prípište poznámku – Nina.

Kontakt na OZ medzi nami: 0905 910 827
alebo 0905 240 389 (medzinami@zoznam.sk).

Uverejňované príbehy nie sú príbehmi predajcov NOTA BENE a prípadné otázky, prosím, adresujte OZ Medzi nami.

LITERÁRIUM
Petra Gettinga

Básnik bez hrobu

Aj v dvadsiatom storočí sa nájdú v Európe básnici, ktorí nemajú hrob, ba nevie sa ani, kedy zomreli. Starý kontinent si totiž na vlastnej koži opakovane odskúšal vedecký pokrok, ktorým sa tak rád chváli, a zas a znova zakrvavil zem miliónmi obetí. A zrejme asi preto, lebo opakovanie je matkou múdrosti, pokračuje dnes opäť.

Básnik bez hrobu je František Gellner a škandál spôsobil už prvou zbierkou Po nás ať príjde potopa! z roku 1901, ktorú o dva roky doplnil zbierkou Radosti života. V čase, keď sa veršíkári predhánali v jalových snoch o romantickej láske, Gellner strhol pátos a priniesol obrazy z odvrátenej strany moderného života, mestskú samotu, chudobu, opilcov, prostitútky, dezilúziu a vzdor.

Všichni mi lhali, všichni mi lhali

blázna si ze mě dělali.

Přede mnou citem se rozplývali

za zády se mi vysmáli.

Žurnály, básníci, učenci lhali,

po léta za nos mě vodíce,

muži mi lhali, a ženy mi lhaly.

Ženy ty lhaly mi nejvíce.

Anarchistický burič presiahol svoju generáciu – aj po vyše storočí jeho verše zhudobňujú početní umelci.

Řek bych že všechno je ztraceno v žití,

žití je však tak záhadné!

Klidný jsem mohl-li své pivo píti.

Hořící tabák nezchladne.

Neskôr sa túlal v Paríži, prespával na lavičkách, študoval maliarstvo v Berlíne a napokon sa vrátil do Brna, kde sa uchytil ako redaktor. Buričských veršov ubúdalo, mal nové plány. Všetko však prerušila vojna. Monarchia nezabudla na buričov, a tak Gellner rukoval hneď v jeseni 1914 na haličský front, bárs trpel reumatizmom. Pri jednom z útokov nevládal ďalej a klesol vedľa cesty. Armáda ho vyhlásila za nezvestného. Ešte roky po vojne niektorí dúfali, že azda prežil, žije niekde pod cudzím menom... Všetko márne.

Medzi veršami z pozostalosti sú aj tie o osamelejšej chudobnej krajčírke, ktorá premýšľa:

Brání

nějaká vysoká ohrada

bytostem lidským se sejt a za ní

tisíce životu uvadá.

Na záver moje oblíbené verše z básne To je teď celá moudrost moje:

Pískat si, jak mi zobák narost,

vínem si plašit z čela starost,

svůj život rychle utratit,

nic nezískat, nic neztratit.

Žena pri okne

Zuzana Mojžišová

Tá knižka nemá priveľmi pôvabnú obálku, ale vnútro je skvelé. Islandská spisovateľka Halldóra Thoroddsen (1950 – 2020) dostala okrem iných ocenení za svoju útlú, ani nie stostranovú novelu *Dvojité sklo* (Větrné mlýny 2022, preklad Martina Kašparová) aj Cenu Európskej únie za literatúru. Jej text je introspektívny, hlbavý, otvorený a odvážny. Pri jeho čítaní si človek voľky-nevoľky spomenie na inú vynikajúcu knihu – *Niekde ku koncu* od Diany Athill.

Hlavnou hrdinkou a rozprávačkou *Dvojitého skla* je nedávno ovdovená takmer osemdesiatnička, ktorá často z obloka svojho bytu pozoruje dianie vonku. Priehľadné okenné tabule umožňujú žene zostávať nevidenou, anonymnou, v bezpečí, no zároveň dovoľujú nestratiť kontakt s ulicou, mestom, ľuďmi, byť prítomná; nie na okraji, ale zdanlivo uprostred. Alebo aspoň „in“.

Vychovala synov, navštevujú ju, má vnúčatá, nevesty sú praktické, radia svokre, aby nosila pohodlné seniorské teplákové súpravy. Ona ich nosiť odmieta. Odratúva, kto z jej známych už odišiel na onen svet. Veľa premýšľa. O generáčnych priepastiach, o tom, že svet jej patrí čoraz menej a čoraz viac mu prestáva rozumieť. Čas beží zbesilo rýchlo. „Mezi jednotlivými léty se sotva vyplatí uklízet lehátko z balkonu dovnitř.“ Kdesi v pozadí sa krúti koleso islandskej finančnej krízy.

Žena tiež veľa spomína, veď to sa v starobe patrí robiť. Napokon, je na čo spomínať. Na frajerov z mladosti. Na Paríž. Na manžela, bol skvelý muž. A žena má aj nové zážitky, nepríjemné intermezzo v nočnej uličke, posedenie s priateľmi, prehliadka u zubára, telefonáty, stretnutie s povedomým chlapíkom v cukrárni. Volá sa Sverrir, má približne rovnako veľa rokov, za oných dôb bol chirurgom a povie jej: „Podám ti teď kompletní zprávu o svém zdravotním stavu: sluch docela ujde, pokud není kolem moc lidí, oči mi slouží celkem obstojně. Kolena špatná – jak vidíš, chodím o holi.“ Ona sa ho spýta, ako je na tom s čuchom, a Sverrir ju vzápätí ochotne poinformuje: „Nestěžuju si, díky za optání. Co zbylo tobě?“

Naozaj krásna kniha, čitateľská lahôdka od prvej po poslednú stranu. Formálne zaujímavá. Starobu civilizácia vytesňuje, nerada sa ňou zaoberá, celá je z nej nervózna, ale správne by bolo pozvať starobu naspäť do kruhu. Veď sa jej len menšina z nás vyhne.

Zuzana Uličianska

Nikdy, ak nie teraz

Dobrodružní

ľudia sú tí, ktorí sa družia s dobrom. Všetci tí, ktorí na svojich cestách už prešli všelijakými strmými úšustami, totiž tušia, že život vie byť aj pekelným dobrodružstvom. Vedia preto, aké dôležité je mať okolo seba dobré družstvo, ktoré nás pri akýchkoľvek eskapádach dokáže potiahnuť, z tých nechcených zas vytiahnuť. Pretože nikdy nie sme úplne „safe“ a nejaká šikovná helikoptéra či malý príručný odťahovač sa občas zide každému. Niekedy sa dostaneme do maléru aj bez toho, aby sme vystrčili nohu z domu.

Život dobrodružného človeka je ako z rozprávky. Nemyslím na sklenené paláce či truhlice plné zlata, ktoré zaklial čarodejník a teraz už len čakajú na odvážneho princa. Myslím na cestu, pri ktorej nefavorizovaná hrdinka pomôže akejsi bezpredmetnej babyčke a ona sa jej pri následnom úteku pred zlom nečakane odvdáči. Nikto nie je irelevantný. Ani tie holúbky, ba ani tie mravce.

Žiaľ, aj zlo je družné, dokonca ešte viac ako dobro. Vidíme to vo filmoch: hrdina urobí náhodne nejakú blbosť, od tej chvíle sa naňho začnú lepiť samé problémy, pretože krádež vyžaduje klamstvo, klamstvo potrebuje pretváрку, pretváрка plodí nešťastie a nešťastie a poníženie vyrába zlo. Avantúry tých druhých sú napínavé, pri skutočných „zlodružstvách“ už len trápime, kedy to skončí. Vojny nie sú dobrodružné.

Našťastie si niekedy vieme neistotu aj užívať. Vieme odbočiť z cesty, po ktorej chodíme roky, a nechať sa zlákať smerovníkom, pri ktorom sme si vždy hovorili, že sa tam raz – niekedy, keď bude čas – pôjdeme pozrieť. Kopanice 3 km, vodný mlyn, studnička, kalvária, vyhliadka, hovoriaci kameň, kostolík... Podobné záhadné šípky sa pre nás rokmi stávajú traumou, pretože málokedý máme čas odbočiť z bežnej cesty.

Ale kedy bude čas na malé bezpečné dobrodružstvo? Nikdy, ak nie teraz!

Jana Čavojská

Neobjavené objaviteľky

O objaviteľoch a dobrodruhoch hovorí história s obdivom. Predsa len, cestovali do neznámych končín, znášali všetko to riziko a nepohodlie, riskovali život, zdravie, netušiac, či sa ešte niekedy vôbec vrátia do civilizácie. Keď sa im to podarilo a domov so sebou priniesli nové poznatky, písali o nich v novinách a knihách a neskôr sa stali súčasťou učebníc. Málokedy sa však spomínajú ich manželky. S niektorými objaviteľmi cestovali aj ich ženy. Prežívali tie isté útrapy. Rovnocenne sa podieľali na výskumoch svojich manželov. No kým mužov spoločnosť vyzdvihovala do neba, meno ženy sa často neobjavilo vôbec nikde.

Český cestovateľ Emil Holub strávil v 19. storočí v Afrike dokoopy jedenásť rokov. Na jeho druhej ceste ho sprevádzala manželka Růžena. Zoznámili sa po jeho návrate z prvej africkej cesty. Holub bol vtedy tridsaťtriročná celebrita a Růžena mala pätnásť. Pomáhala s organizovaním výstavy cestovateľových zbierok vo Viedni. Holub bol vtedy zasnúbený, Berta Nováková čakala na jeho návrat z expedície sedem rokov, a on sa s ňou potom namiesto svadby rozišiel. Chcel totiž naďalej cestovať. S Růženou však trávil veľa času a jej otec sa po tom všetkom bál o jej povesť. V roku 1883 ich vraj dotlačil k svadbe. O pár dní neskôr odplávali do Afriky.

Plánovali prejsť celý kontinent, z Kapského Mesta do Káhiry. Na expedíciu prizvali ďalších šiestich mužov. Každý z nich ovládol aspoň dve užitočné remeslá. Zahanbiť sa však nenechala ani Růžena. Vedela strieľať z pušky, zúčastňovala sa odchyťávania zvierat a menšie kusy aj pripravovala. Výprave sa však nedarilo. Jej členovia sa nakazili maláriou a dvaja zomreli. Ako prví Európania navštívili bojovný kmeň Mašukulumbov. Tí prepadli ich tábor

a jedného muža zabili. Ukradli im zásoby, zničili časť zozbieraných artefaktov a denníkových záznamov. Po úteku ďalšieho z členov expedície smrteľne zranil leopard. Emil a Růžena ťažko ochoreli. Do Česka sa museli vrátiť predčasne.

Podme možno k najznámejšiemu cestovateľovi. Aj s Davidom Livingstonom absolvovala množstvo expedícií jeho manželka Mary. Narodila sa na juhu Afriky do rodiny misionárov v roku 1821. Práve vďaka povolaniu svojich rodičov sa ešte ako dieťa naučila niekoľko afrických jazykov. Poročila šesť detí, jedno z nich zomrelo krátko po narodení. Tehotenstvá aj pôrody absolvovala počas expedícií na africkom kontinente. Na pár rokov sa kvôli deťom presťahovala do Anglicka. Do Afriky sa však onedlho vrátila. Zomrela ako štyridsaťjedenročná na maláriu a pochovali ju v Chupangu na brehu rieky Zambezi.

Ďalšie ženy v minulosti napriek nepriazni okolia tiež cestovali samy, plnili si sny, v ďalekých krajinách viedli archeologické a etnografické výskumy, zakladali školy, zbierali poznatky, informácie aj vzácne artefakty. Jeanne Barretová sa v 18. storočí prezliekla za muža, aby ju zobrali na palubu lode známej expedície admirála Bougainvillla. Hester Stanhope sa na prelome 17. a 18. storočia potulovala na koni po Arábii, nosila meč a mužský odev, ako prvá Európanka prekročila Sýrsku púšť a rozbehla archeologické výskumy vo Svätej zemi. Annie Smith Peck zdolala ako prvý človek severný vrchol Huascaránu. Mary Kingsley sa ako prvý človek z Európy dostala do odľahlých oblastí Kamerunu, kde dala dokopy zbierku tamojších sladkovodných rýb pre Britské múzeum. Gertrude Bell pred sto rokmi ako diplomatka, archeologička a lingvistka pomáhala pri formovaní Iraku... A tak ďalej. Možno sa raz aj tieto ženy dostanú do učebníc.

autor: Pavol Surovec	krop vodou	3. časť tajnícky	úradný zápis z konania	salón (nem.)	Pomôcky: AŠOKA, ROPS, UTUM	riečný károvec	osobné zámeno	tropická travnatá oblasť	staroindický vládca		oznámi úradom	na tomto mieste	zhotovil šitím	živočišny tuk
francúzsky prozaik					ranná vlaha					malá hnedá sova				
nieka v Poľsku					2. časť tajnícky					kridlo (odb.)				
					v poriadku									
združenie							požíva					kód Islandu		
							silno závisela					menšia nieka		
	opuchlina (čes.)					tropická živica				jednoduché plavidlo				
	nieka vo Francúzsku					pôsobiaca sila				dezinfekčný prostriedok				
značka kozmetiky					Martna (dom.)					predložka			nemocničné oddelenie	metropola Talianska
					alpský škriatok					šport. kód J. Kórey				
hrdina (básn.)				francovka				črevné ochorenie						
				chem. zn. seľenu				Hokejový klub (skr.)						
poslal poštou								1. časť tajnícky						
etiketa								pomalými krokmi						

„Čítať peknú knihu je nepretržitý dialóg, v ktorom kniha [...]“ **André Maurois**

Vylúštenie z minulého čísla: „Priateľov treba posudzovať [podľa skutkov, nie podľa slov].“ **Titus Livius**

NOTA BENE

8 2022

Nástenka

42

SUDOKU

GRIDDLERS.NET

		9					3	4	7
5			2	6	3	4			
	8				1		2	6	
6		4	5			2			1
				9	6			5	
9		7	3		1				6
	1				6		7	3	
3		8	2	9	7				
	4						6	8	2

		4						6	7
			5		3	9			
					6		3		
1				2					9
7			5			4		3	
8				6					5
					5		9		
			2		4	1			
	9							1	6

Kódex predajcu

- Predajca nosí preukaz so svojim registračným číslom a fotografiou pri predaji na viditeľnom mieste.
- Predajca predáva časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedeným na preukaze.
- Predajca predáva časopisy na určenom predajnom mieste uvedenom na jeho preukaze.
- Predajca predáva časopisy za oficiálnu cenu uvedenú na titulnej strane časopisu.
- Predajca predáva časopisy spôsobom, ktorý neobťažuje okoloidúcich (je triezvy, čistý, upravený, slušný).
- Predajca sa zdržuje na predajnom mieste bez detí do 16 rokov.
- Predajca aktívne pracuje na zlepšení svojej sociálnej situácie a riadi sa pokynmi sociálneho pracovníka.
- Predajca v Bratislave je povinný nosiť aj oficiálnu vestu s logom NOTA BENE. Začiatočník vestu nemá, iba špeciálny preukaz platný v daný mesiac.

Kódex kupujúceho

zostavil predajca NOTA BENE Peter Patrónsky

- Preverte si preukaz predajcu, na ktorom je uvedené registračné číslo, fotka.
- Kupujte časopisy označené číslom zhodným s registračným číslom uvedenom na preukaze predajcu.
- Predajcu si starostlivo vyberte.
- Neplaťte viac, ako je uvedené na časopise, pokiaľ sa tak sami nerozhodnete.
- Zoberte si svoj zaplatený časopis.
- Časopis po prečítaní darujte alebo znehodnoťte tak, aby sa nedal znova prediť.

KÚPTE SI

DOBRÉ

KRÍŽOVKY

NOTA BENE

DOBRÉ SPRÁVY ZO SVETA VO VAŠICH OBLÚBENÝCH KRÍŽOVKÁCH

1,40€

polovica pre predajcu

- Pouličný časopis NOTA BENE začal vychádzať v septembri 2001. Vydáva ho občianske združenie Proti prúdu ako svoj hlavný projekt na pomoc ľuďom, ktorí sa ocitli bez domova alebo im hrozí strata ubytovania z finančných dôvodov. Cieľom je aktivizovať ľudí bez domova, pomôcť im získať sebaúctu, dôstojný príjem, pracovné návyky a sociálne kontakty. Úlohou NOTA BENE je tiež kampaň na pomoc ľuďom bez domova.

- Predajca časopisu musí byť registrovaný v OZ Proti prúdu alebo partnerskej organizácii mimo Bratislavy. Pri registrácii dostane 3 kusy časopisov zdarma, všetky ostatné si kupuje za 1,20 € a predáva za plnú sumu

<p>PROTI PRÚDU: Štatutárne zástupkyne: riaditeľka Zuzana Pohánková 0917275812 a šéfredaktorka Sandra Pazman Tordová 0905143651. Personalistika: Hana Hochel 0905440764. Program NOTA BENE: Terénny tím podpory predajcov: koordinátor Peter Kadlečík 0907733388, Peter Kováč 0908229830, Róbert Olejár 0917526158, Zuzana Butkovská 0905952471. Sociálni pracovníci: koordinátorka Belinda Fulierová 0911654411, Erik Kapsdorfer 0905440946, Lucia Frimmelová 0905440878, Zuzana Olšinová 0915985640. Program BÝVANIE NOTA BENE: koordinátor Ivan Lorenc 0908 062 194, Barbora Žiaranová 0905595520, Rebeka Káplóczká 0908268034, Mária Teleky 0905440887. Sociálna nájomná agentúra: Petra Groschová 0905812175. Program ADVOKÁCIA: Nina Beňová 0908434826. Emaily: meno.priezvisko@notabene.sk. Redakcia: Zástupkyňa šéfredaktorky, editorka: Jana Čavojská, Redaktorka: Dagmar Gurová 0917337235, Grafický dizajn: Pavol Čejka, Jazyková korektúra: Miroslava K. Valová.</p>	
--	--

Organizácie zabezpečujúce realizáciu integračného projektu NOTA BENE na Slovensku:
BRATISLAVA (od roku 2001): O. z. Proti prúdu, vydavateľ NOTA BENE, Karpatská 10, 811 01 Bratislava, 02/5262 5962, poradcovia@notabene.sk, www.notabene.sk,
BANSKÁ BYSTRICA (2003): Sociálno-charitatívne centrum Ivana Šedibu, prevádzkovateľ: Územný spolok SČK, Pod Urpínom 6, 974 01 Banská Bystrica, Kleniarová Hana, 0907 403 123, socialne.redcross@gmail.com,
BARDEJOV (2017): Centrum sociálnych služieb, Toplianska 9A, 085 01 Bardejov, Mgr. Martin Jutka, 0901 713 903, jutka.martin@gmail.com
ČADCA (2006): Dom charity sv. Gianny, prevádzkovateľ: DCH Žilina, Kukučínová 4, 022 01 Čadca, Katarína Melicháčová, 0918 874 839, 041/432 40 88, dchgianna.ca@gmail.com,
HLOHOVEC (2009): O. z. Pokoj a dobro, Pribinova 51, 900 28 Hlohovec, Viera Vávrová viera.vavrova@dzu.sk, 033/742 3827,
HOLIČ (2009): Azylový dom Emauz, J. Čabelku 3, 908 51 Holíč, Hana Šafránková, 034 668 3110, emauzy.holic@gmail.com,
KOŠICE (2003): Charitný dom sv. Alžbety, prevádzkovateľ: ADCH Košice, Bosáková ul. Košice, PhDr. Rastislav Jedinák Email: rastislavjedinak@charita-ke.sk Mobil: +421 910 842 182,
LEVICE (2005): O. z. Miesto v dome, Kpt. Nálepku 125, 934 01 Levice, Mgr. Ľubica Prištiaková, 036/622 15 86, mvd@miestovdome.sk,
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ (2010): Mestský úrad Liptovský Mikuláš, Štúrova 1989/41, 031 42 Liptovský Mikuláš, Mgr. Veronika Bániková, 044 556 5324, veronika.banikova@mikulas.sk,
MALACKY (2006): Azylové centrum Betánia, prevádzkovateľ: N. o. Krížovatky, Ľudovíta Fullu 16, 901 01 Malacky, Viera Hujíková, 034 772 2457, centrumbetania@gmail.com, www.krizovatky.eu,
NITRA (2003): Dom charity sv. Rafaela, prevádzkovateľ: DCH Nitra, Štúrova 57, 949 01 Nitra, Andrea Rončková, 0907 451 771, 037 652 30 28, rafael.charita@gmail.com, www.charitanitra.sk,
PIEŠŤANY (2005): ZSS Domum, Bodona 55, 921 01 Piešťany, Eva Papšová, 0915 400 577, 033/ 772 7687, domum@piestany.sk,
POPRAD (2005): ZSS pre občanov bez prístrešia, Levočská 4051/55, 058 01 Poprad, Erika Mižigárová, 0910 890 254, 052/772 4209, erika.mizigarova@msupoprad.sk,
PREŠOV (2017): Komunitné centrum Rómsky inštitút, n.o., K Satre Tehelní 5/A, 080 01 Prešov, Mgr. Peter Németh, 0905 740 096, komunitneri@gmail.com,
SVIDNÍK (2016): Spoločnosť priateľov detí, mládeže a rodín Svidník, Dlhá 505/9, 089 01 Svidník, Mgr. Marek Fek, 0917 673 107, 0907 405 632, fekmarek@azet.sk,
TRENČÍN (2016): ISKRA Trenčín, Dolný Šianec 1, 911 01 Trenčín, Pavol Juríček, 0948 343 163, pavel.juricek123@gmail.com
TRNAVA (2006): ADCH Trnava, Hlavná 43, 917 01 Trnava, Patrik Bellay, 0940 601 716, patrik.bellay@charitatt.sk,
VRANOV NAD TOPLOU (2009): Charitný dom pre mládež, prevádzkovateľ ADCH Košice, Lúčna 812, 093 01 Vranov nad Topľou, 0903 982 906, 057/443 1578, chd.vranov@charita-ke.sk,
ŽILINA (2003): Dom charity sv. Vincenta, Bratislavská 423/27, 010 01 Žilina, Mgr. Gabriela Huliaková, 0918 314 197, 041/724 4795, dchvincent.za@gmail.com

2,40 €. Je povinný nosiť preukaz, v Bratislave aj oficiálnu vestu a dodržiavať kódex predajcu (pozri str. 42). Ak zistíte, že niektorý predajca porušuje pravidlá, prosím informujte nás alebo partnerskú organizáciu.

- OZ Proti prúdu v rámci integračného projektu NOTA BENE poskytuje predajcom ďalšie služby: základné a špecializované sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, podporu streetworkera na predajnom mieste, právne poradenstvo partnerskej advokátskej kancelárie, tréningy, skupinové stretnutia a workshopy, prístup do kupónového motivačného sociálneho obchodu, príspevky na

lieky, internet, PC a telefón zadarmo pre vybavovanie práce, bývania a úradných záležitostí,úschovu peňazí a úradných listín a možnosť využívať korešpondenčnú adresu o. z. na zasielanie osobnej pošty.

- OZ Proti prúdu od roku 2001 realizuje pilotné projekty v oblasti riešenia bezdomovectva, iniciuje systematické a legislatívne zmeny na národnej úrovni, vydáva knihy z pera ľudí bez domova, organizuje odborné konferencie a vydáva odborné publikácie. Je členom siete pouličných časopisov INSP, organizácie FEANTSA a Slovenskej siete proti chudobe. Viac na www.notabene.sk.

NOTA BENE

8 2022

Proti prúdu

43

Letné čítanie
z NOTABENE

Očarujúci svet
ukrajinských rozprávok

MÚDRY SLÁVIK

Preložil
Marián Heveši
Ilustrovala
Helga Pavelková

UKRAJINSKÉ
ĽUDOVÉ ROZPRÁVKY

Kúpite len u Vášho predajcu